

ΤΡ. Ε. ΣΚΛΑΒΕΝΙΤΗ

ΠΡΟΣΘΗΚΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
(1536 - 1799)

ΑΝΑΤΥΠΟΝ ΑΠΟ ΤΑ «ΘΗΣΑΥΡΙΣΜΑΤΑ» ΤΟΜ. 14

ΒΕΝΕΤΙΑ
1977

ΤΡ. Ε. ΣΚΛΑΒΕΝΙΤΗ

ΠΡΟΣΘΗΚΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
(1536 - 1799)

ΑΝΑΤΥΠΟΝ ΑΠΟ ΤΑ «ΘΗΣΑΥΡΙΣΜΑΤΑ» ΤΟΜ. 14

ΒΕΝΕΤΙΑ
1977

ΠΡΟΣΘΗΚΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
(1536 - 1799)
(Πίν. Θ' - ΙΑ')

Ἡ συναγωγή τῶν δεκατεσσάρων ἐντύπων πού βιβλιογραφοῦνται ἐδῶ συνεχίζει τὴν προσπάθεια γιὰ τὴ συμπλήρωση τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιογραφίας (- 1799), πού, παρὰ τὶς πολλὲς προσθῆκες στὸ ἔργο τοῦ Émile Legrand πού ἔχουν δημοσιευτεῖ, ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὸ ὅριο τῆς δυνατῆς πληρότητας. (Γιὰ τὰ προβλήματα αὐτὰ βλ. ΗΛΙΟΥ, Προσθῆκες Α', σ. 9 - 45· βιβλιογραφία τῶν προσθηκῶν βλ. στίς συντομογραφίες αὐτῆς τῆς ἐργασίας καὶ ΛΑΔΑΣ - ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΣ, 18 αἰ., τ. Β', σ. ζ' - ια').

Τὰ 14 ἔντυπα προέρχονται ἀπὸ ἕξι βιβλιοθῆκες καὶ ἓνα ἀρχεῖο :

Α'. Βιβλιοθήκη τοῦ Βατικανοῦ. Τὰ ἔντυπα 1, 4, 5, 11 εἶναι ὅσα ἀπόμειναν ἀβιβλιογράφητα ἀπὸ μία μεγάλη σειρὰ προσθηκῶν πού ἐπισήμανε πρῶτος σ' αὐτὴ τὴ βιβλιοθήκη ὁ καθηγητῆς Μ. Ι. Μανούσακας, χρησιμοποιώντας τὸ κατάστιχο - κατάλογο τοῦ Κύριλλου Korolevskij (βλ. Μ. Ι. ΜΑΝΟΥΣΑΚΑ, Ἐπιστημονικὰ ἀποστολαὶ τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου κατὰ τὸ ἔτος 1960, «Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν» 35 (1960) 498 - 509). Φωτογραφίες τῶν βιβλίων αὐτῶν καὶ δελτία του μὲ σημειώσεις, πού εἶχε κρατήσει κατὰ τὴν αὐτοψία τῶν βιβλίων (τὸ 1967), μοῦ παραχώρησε. Ἀλλὰ εἶναι γνωστὸ ὅτι περιγραφὲς πολλῶν ἀπὸ τὰ ἀβιβλιογράφητα ἑλληνικὰ βιβλία τοῦ Βατικανοῦ εἶχε στείλει ὁ Korolevskij στὸν Hubert Pernot (ΗΛΙΟΥ, ὅ.π., σ. 19) ἀπ' ὅπου τὰ δημοσίεψε τελευταῖα ὁ Φ. Ἡλιού.

Ἀπὸ τὰ βιβλία πού περιέγραψε καὶ φωτογράφησε ὁ κ. Μανούσακας, γιὰ 21 δημοσίεψε τὶς περιγραφὲς τους ὁ ΗΛΙΟΥ, Προσθῆκες Α' ἀρ. 8, 13, 29, 42, 54, 57, 58, 58α, 66, 67, 93, 98, 110, 118, 120, 137, 143, 147, 150, 160, 165· πέντε περιγράφονται ἐδῶ, ἐνῶ γιὰ τὰ ὑπόλοιπα πού βιβλιογραφήθηκαν ἀπὸ ἄλλες βιβλιοθῆκες σημειῶνω τὸν ἀριθμὸ τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Βατικανοῦ : 1523 (Β.Η., XV - XVI αἰ., τ. II ἀρ. 235, σ. 155), R. G. Lit. V 523, 1535 (ΛΑΔΑΣ - ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΣ, 15 - 17 αἰ. ἀρ. 24) Stamp. Ross. 3063, 1581 (ΦΩΣΚΟΛΟΣ ἀρ. 7 - ΛΑΔΑΣ - ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΣ, 15 - 17 αἰ. ἀρ. 77) Lit. V. 4, 1602/1603 (Β.Η. XV - XVI αἰ., τ. I ἀρ. 11 - ΛΑΔΑΣ - ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΣ, 15 - 17 αἰ. ἀρ. 103) R. G. Lit. III 173, 1683 (ΛΑΔΑΣ - ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΣ, 15 - 17 αἰ. ἀρ. 272) R. G. Oriente IV 1515, 1718 (Β.Η. XVIII αἰ., τ. I ἀρ. 115), R. G. Lit. IV 369, 1729 (ΛΑΔΑΣ - ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΣ, 18 αἰ., τ. Α' ἀρ. 18 καὶ

B.H. XVIII αί., τ. I άρ. 181) R. G. Lit. II 1, 1730 (ΛΑΔΑΣ - ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΣ, 18 αί., τ. Β' άρ. 294) Misc. C 38, 1732 (B.H. XVIII αί., τ. I άρ. 219) R. G. Oriente IV 746, 1743 (B.H., XVIII αί., τ. I άρ. 301) R. G. Oriente IV 998, 1763 (B.H., XVIII αί., τ. II άρ. 584) R. G. Oriente IV 935.

Β'. Βιβλιοθήκη 'Ελληνικῆς Κοινότητος Τεργέστης. 'Από τῆ βιβλιοθήκη αὐτῆ εἶναι τὰ έντυπα 9, 10, 13, 14. Για τὸ έντυπο 13 ὀφείλω τὴν ὑπόδειξη στὴ συνάδελφο 'Ολγα Κατσιαρδῆ, πού εἰτοιμάζει Προσθῆκες γιὰ τὴν περίοδο 1800 - 1863. 'Απέφυγα νὰ σημειώσω καὶ τὰ ἄλλα γνωστὰ βιβλία πού ὑπάρχουν στὴν πλούσια αὐτῆ βιβλιοθήκη, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι σύντομα θὰ καταταχτοῦν τὰ βιβλία τῆς καὶ τότε θὰ δοθεῖ πλήρης κατάλογος καὶ ἴσως νέες προσθῆκες. Σημειώνω μόνο ὅτι ἄγνωστος Γιουγκοσλάβος ἀπὸ τὴν 'Ιστρία παρουσίασε στὸν ἑφημέριο τῆς Τεργέστης 'Αρχιμ. Τιμόθεο 'Ελευθερίου, μικρόσχημο «'Ωρολόγιον τὸ μέγα . . . Θεοδοσίου . . . 1763» ἀβιβλιογράφητο.

Γ'. Βιβλιοθήκη Civica τοῦ Bergamo. 'Απὸ τῆ βιβλιοθήκη αὐτῆ προέρχονται οἱ περιγραφές τῶν έντύπων 2, 3. Στὶς σημειώσεις τοῦ άρ. 3 ἀναγράφονται καὶ ἄλλα βιβλία τοῦ Χρυσολωρᾶ πού μπόρεσα νὰ έντοπίσω στὴ βιβλιοθήκη. 'Η ἔρευνά μου στὸ Bergamo κινήθηκε ἀπὸ πρόχειρο σημείωμα τοῦ κ. Σπύρου Εὐαγγελάτου.

Δ'. Μαρκιανῆ Βιβλιοθήκη Βενετίας. 'Απὸ τῆ βιβλιοθήκη αὐτῆ εἶναι τὸ έντυπο 8, καὶ τὴν ὑπόδειξή του τὴν ὀφείλω στὸν κ. Μανούσακα. Στὸν κατάλογο τῶν ἑλληνικῶν βιβλίων πού ὑπάρχουν στὴ Μαρκιανῆ (Γ. Σ. ΠΛΟΥΜΙΔΗΣ, «'Ερανιστῆς» 9 (1971) 221 - 273) ἄς προστεθοῦν : 1535 (ΛΑΔΑΣ - ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΣ, 15 - 17 αί. άρ. 24) 51 D 25, 1720 (ΛΑΔΑΣ - ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΣ, 18 αί. τ. Α' άρ. 205) 53 C 66, 1726 (B.H. XVIII αί. τ. I άρ. 169) Per. 1087, 1730 (B.H., XVIII αί., τ. I άρ. 202) Per. 1054, 1788 (B.H., XVIII αί., τ. II άρ. 1217) 20 C 76, 1793 (ΗΛΙΟΥ, Προσθῆκες Α' άρ. 189) 144 D 206, 1796 (ΛΑΔΑΣ - ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΣ, 1796 - 1799, άρ. 34) 110 D 1, χωρὶς χρονολογία (ΗΛΙΟΥ, Προσθῆκες Α' άρ. 245) 193 D 230.

Ε'. Βιβλιοθήκη 'Ελληνικοῦ 'Ινστιτούτου Βενετίας. 'Απὸ τῆ βιβλιοθήκη αὐτῆ προέρχεται μόνο ὁ άρ. 7. Στὸν κατάλογο τῶν παλαιῶν βιβλίων τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Γ. Σ. ΠΛΟΥΜΙΑΝ, «Θησαυρίσματα» 6 (1969) 120 - 156, ἄς προστεθοῦν : 1684 (B.H., XVII, τ. II άρ. 588) KE 13/A 259, 1788 (B.H., XVIII, τ. II άρ. 1217) KE 13/K 84.

Στ'. Βιβλιοθήκη Μονῆς 'Οσίου Νικάνορος Ζάβορδας. 'Η πρόχειρη περιγραφή τοῦ άρ. 6 προέρχεται ἀπὸ σημειώσεις τοῦ καθ. Μ. Ι. Μανούσακα πού

κράτησε τὸ 1962, ὅταν ἐπισκέφτηκε τὴ Μονή. Ἀπὸ τὶς σημειώσεις αὐτές, σημειώνω ἐδῶ καὶ ἄλλα βιβλία ποὺ ὑπάρχουν στὸ μοναστήρι: 1538 (B.H., XV - XVI αἰ., τ. I ἀρ. 97) ἀρ. 278, 1539 (B.H., XV - XVI αἰ., τ. I ἀρ. 98) ἀρ. 225, 1545 (B.H., XV - XVI αἰ., τ. I ἀρ. 114) ἀρ. 208, 1548 (ΜΑΝΟΥΣΑΚΑΣ, ἀρ. 1) ἀρ. 258α, 229α, 1548 (ΜΑΝΟΥΣΑΚΑΣ, ἀρ. 2 καὶ ΦΩΣΚΟΛΟΣ, ἀρ. 3) ἀρ. 258β, 229β, 1548 (B.H., XV - XVI αἰ., τ. III ἀρ. 484) ἀρ. 229γ, 281β, 1549 (B.H., XV - XVI αἰ., τ. III ἀρ. 494) ἀρ. 281α, 1551 (B.H., XV - XVI αἰ., ἀρ. 241) χ.ἀρ., 1551 (B.H., XV - XVI αἰ., τ. IV ἀρ. 518) χ.ἀρ., 1555 (B.H., XV - XVI αἰ., τ. II ἀρ. 24) ἀρ. 301, 1557 (B.H., XV - XVI αἰ., ἀρ. 248) ἀρ. 267, 1558 (B.H., XV - XVI αἰ., τ. II ἀρ. 259) ἀρ. 280α, 1558 (B.H., XV - XVI αἰ., τ. II ἀρ. 255) ἀρ. 280β, 1558 (B.H., XV - XVI αἰ., τ. II ἀρ. 255) ἀρ. 318α, 1558 (B.H., XV - XVI αἰ., τ. II ἀρ. 256) ἀρ. 318β, 1578 (ΗΛΙΟΥ, Προσθῆκες Α' ἀρ. 13) ἀρ. 273, 275, 1581 (B.H., XV - XVI αἰ., τ. II ἀρ. 273) ἀρ. 232, 1582 (B.H. XV - XVI αἰ., τ. IV ἀρ. 756) ἀρ. 218, 1599 (B.H., XV - XVI αἰ., τ. IV ἀρ. 856) ἀρ. 234, 1603 (B.H., XVII αἰ., τ. I ἀρ. 21) ἀρ. 257, 1774 (B.H., XVIII αἰ., τ. II ἀρ. 804) ἀρ. 239, 1793 (ΛΑΔΑΣ - ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΣ, 1791 - 1795 ἀρ. 120) ἀρ. 303, 1795 (ΛΑΔΑΣ - ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΣ, 1791 - 1795 ἀρ. 199) ἀρ. 291.

Z'. *Archivio di Stato di Venezia* | *Archivio Privato Peruli*. Ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο αὐτὸ προέρχεται ὁ ἀρ. 12 καὶ τὴν παραχώρησέ του τὴν ὀφείλω στὸ φίλο συνάδελφο Παναγιώτη Μιχαηλάρη, ποὺ ἐτοιμάζει διατριβὴ γιὰ τὸν ἐμπορικὸ οἶκο Περούλη.

Τελειώνοντας σημειώνω ὅτι ἀπὸ τὰ 14 ἔντυπα, ποὺ περιγράφονται ἐδῶ, οἱ ἀρ. 1, 7 εἶναι συζητήσιμο ἂν ἀνήκουν στὴν Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία. Ὡστόσο, ὁ ἀρ. 1 περιγράφτηκε, γιὰτι καὶ ὁ Legrand ἔχει περιλάβει στὴ Βιβλιογραφία του ἄλλα ὅμοιά του. Ὁ ἀρ. 7 περιγράφτηκε πάλι γιὰτι ὁ Γάλλος συγγραφέας του, ποὺ γράφει ἀρχαῖα ἑλληνικά, τονίζει στὸν πρόλογο ὅτι τὸ βιβλίο ἀπευθύνεται στοὺς Ἕλληνες.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

- Β. Η.** = **É. LEGRAND**, *Bibliographie Hellénique : XVe - XVIe siècles*, τ. I - IV, Παρίσι 1885 - 1906. XVIIe s., τ. I - V, Παρίσι 1894 - 1903. XVIII (Oeuvre posthume complétée et publiée par L. PETIT et H. PERNOT), τ. I - II, Παρίσι 1918 - 1928.
- ΓΚΙΝΗΣ - ΜΕΞΑΣ** = **ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Σ. ΓΚΙΝΗ** και **ΒΑΛΕΡΙΟΥ Γ. ΜΕΞΑ**, 'Ελληνική Βιβλιογραφία 1800 - 1863, τ. Α' - Γ', 'Αθήνα 1939 - 1957.
- ΗΛΙΟΥ, Προσθήκες Α'** = **ΦΙΛΙΠΠΟΣ Η. ΗΛΙΟΥ**, Προσθήκες στην 'Ελληνική Βιβλιογραφία. Α'. Τὰ βιβλιογραφικά κατάλοιπα τοῦ **É. Legrand** καὶ τοῦ **H. Pernot** (1515 - 1799), 'Αθήνα 1973.
- ΗΛΙΟΥ, 'Αβιβλιογράφητες** = Πίνακας τῶν ἀβιβλιογράφητων ἐκδόσεων [1525 - 1848], στὸ ἴδιο, σ. 318 - 328 (καὶ χωριστὸ ἀνάτυπο, σ. 15).
- ΛΑΔΑΣ - ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΣ 15 - 17 αἰ.** = **ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΛΑΔΑ** καὶ **ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΥ**, Προσθήκες, διορθώσεις καὶ συμπληρώσεις στὴν 'Ελληνική Βιβλιογραφία τοῦ **Émile Legrand** γιὰ τοὺς αἰῶνες XV, XVI καὶ XVII, 'Αθήνα 1976.
- ΛΑΔΑΣ - ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΣ 18 αἰ.** = **ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΛΑΔΑ** καὶ **ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΥ**, Προσθήκες, διορθώσεις καὶ συμπληρώσεις στὴν 'Ελληνική Βιβλιογραφία τῶν **Émile Legrand**, **Louis Petit** καὶ **Hubert Pernot**, 'Ελληνική Βιβλιογραφία, Συμβολὴ στὸ δέκατο ὄγδοο αἰῶνα [τόμος Α'], 'Αθήνα 1964. Τόμος Β', 'Αθήνα 1976.
- ΛΑΔΑΣ - ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΣ 1791 - 1795** = **ΓΕΩΡΓΙΟΥ Γ. ΛΑΔΑ** καὶ **ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Δ. ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΥ**, 'Ελληνική Βιβλιογραφία τῶν ἐτῶν 1791 - 1795, 'Αθήνα 1970.
- ΛΑΔΑΣ - ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΣ 1796 - 1799** = **ΓΕΩΡΓΙΟΥ Γ. ΛΑΔΑ** καὶ **ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Δ. ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΥ**, 'Ελληνική Βιβλιογραφία τῶν ἐτῶν 1796 - 1799, 'Αθήνα 1973.
- ΜΑΝΟΥΣΑΚΑΣ** = **Μ. Ι. ΜΑΝΟΥΣΑΚΑ**, Προσθήκαι καὶ συμπληρώσεις εἰς τὴν 'Ελληνικὴν Βιβλιογραφίαν τοῦ **É. Legrand** (Συμβολὴ πρώτη), 'Ἐπετηρὶς τοῦ Μεσαιωνικοῦ 'Αρχείου Ζ' (1958) 34 - 83, 137.
- ΦΩΣΚΟΛΟΣ** = **ΜΑΡΚΟΣ ΦΩΣΚΟΛΟΣ**, Τὰ παλαιὰ ἑλληνικὰ βιβλία τοῦ 'Ελληνικοῦ Κολλεγίου τοῦ 'Αγίου 'Αθανασίου τῆς Ρώμης. Μὲ συμπληρώσεις στὶς Βιβλιογραφίες τῶν **É. Legrand** καὶ **Δ. Γκίνη - Β. Μέζα**, «'Ο 'Εραμιστής» Θ' (1971) 1 - 62, καὶ χωριστὸ ἀνάτυπο, σ. 62 + γ'.
- φ.** = φύλλα
- γ. ἀρ.** = χωρὶς ἀρίθμηση

1

ALPHABETUM GRAECUM De potestate literarum, ac Diuisiones earundem. Abbreuiationes, quibus Graeci frequentissime utuntur. Oratio Dominica, cum alijs quibusdam precatiunculis graecè, uersione latina è regione posita. [Κάθετα, ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ ἀπὸ τὸ τυπογραφικὸ σῆμα:]
VIRTUTE DVCE, COMITE FORTVNA.

APVD SEB. GRYPHIVM LVGDVNI, 1536.

8^ο μικρό, 8 φ. χ.άρ.

Βιβλιοθήκη Βατικανού : *R. G. Orient. V. 189 (4).*

Περιεχόμενα : φ. 1^Γ : τίτλος, φ. 1^Υ : *Literae apud Graecos* [Πίνακας τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου σὲ τέσσερεις στήλες : στήν α' τὰ ὀνόματα τῶν γραμμάτων ἑλληνικά, στή β' τὰ ὀνόματα τῶν γραμμάτων μὲ λατινικούς χαρακτήρες, στή γ' τὰ ἑλληνικὰ γράμματα κεφαλαῖα καὶ μικρὰ σὲ πολλοὺς τυπογραφικούς χαρακτήρες, στή δ' τὸ ἀντίστοιχο λατινικὸ γράμμα ἢ σύμπλεγμα]. φ. 2^Υ - 2^Γ : *Diuisio literarum.* φ. 2^Γ : *De potestate literarum* [ἡ προφορὰ τῶν ἑλληνικῶν φθόγγων μὲ λέξεις - παραδείγματα ποὺ μεταγράφονται καὶ στὰ λατινικά]. φ. 2^Υ : *De potestate diphthongorum proprie* [ἡ προφορὰ τῶν ἑλληνικῶν διφθόγγων μὲ λέξεις - παραδείγματα ποὺ μεταγράφονται καὶ στὰ λατινικά]. φ. 3^Γ : *De potestate diphthongorum improprie.* φ. 3^Γ - 4^Γ : *Abbreuiationes perpulchrae, quibus frequentissime Graeci utuntur.* φ. 4^Υ - 8^Γ : *Εὐχὴ κυριακὴ. Ἀσπασμός τοῦ ἀγγέλου πρὸς τὴν ἀγιωτάτην παρθένον. Σύμβολον τῶν ἁγίων ἀποστόλων. Ὡδὴ τῆς Θεοτοκου. Ὡδὴ Συμεῶν. Ἀσπασμός πρὸς ἀγιωτάτην Μαρίαν. Εὐλογία τῆς τραπέζης πρὸ τῶ γεύσασθαι. Εὐχαριστία μετὰ τὸ γεύσασθαι. Εὐλογία τῆς τραπέζης ἄλλως. Εὐχαριστία τῆς τραπέζης. Ὡδὴ τῶν ἀγγέλων. Ἡ Μακάριστοι. Τέλος.* [στὶς ἀριστερὰ σελίδες τὸ ἑλληνικὸ κείμενο καὶ στὶς δεξιὰ σελίδες ἡ λατινικὴ μετάφραση].

Ἄλλα «ἀλφαβητάρια» περιγράφονται : *Alphabetum Graecum* . . . Parisiis 1536 (B.H., XV - XVI αἰ., τ. III, ἀρ. 353, σ. 363 - 364), *Alphabetum Graecum* . . . Lutetiae [= Parisiis] 1548 (B.H., XV - XVI αἰ., τ. III, ἀρ. 490, σ. 449), *Alphabetum Graecum* . . . Parisiis 1560 (B.H., XV - XVI αἰ., τ. IV, ἀρ. 602, σ. 80 - 81).

2

Ερωτήματα τοῦ Χρυσολοῦ. Περὶ ἀνωμάτων ῥημάτων. Περὶ σχηματισμοῦ τῶν χρόνων ἐκ τοῦ χαλκονδύλου. Τὸ τέταρτον τοῦ γαζῆ, περὶ συντάξεως. Περὶ ἐγκλητικῶν. Γινῶμαι μονόστιχοι ἐκ διαφορῶν ποιητῶν. Κάτων. Erotemata Chrysolorae. De anomalis verbis. De formatione temporum

ex libro Chalcondylae Quartus Gazae de Constructione. De Encleticis. Sententiae monostichae ex variis poetis. Cato.

[στο τέλος, σ. 271] *Registrum a b c d e f g h i k l m n o p q r. Omnes sunt quaterniones. Venetiis in officina haeredum Petri Rabani et sociorum. M.D.XLV. Mense Septembri.*

8^ο μικρό, σ. 271 + 1 λευκή [= 17 τετράδια a - r].

Biblioteca Civica Bergamo : 1. 136.

Τὸ βιβλίο τὸ βιβλιογράφησαν οἱ ΛΑΛΑΣ - ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΣ, 15 - 17 αἰ., ἀρ. 30, σ. 25 ἀπὸ κολοβὸ ἀντίτυπο τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης (λείπει τὸ τελευταῖο τυπογραφικὸ r, σ. 257 - 272). Στὸν τίτλο καὶ στὸν κολοφώνα τὸ ἴδιο τυπογραφικὸ σῆμα, ἡ γοργόνα. (Φωτογραφία τῆς σελίδας τίτλου βλ. ΛΑΛΑΣ - ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΣ, ὅ.π.).

Ὁ ἴδιος ἐκδότης ἐκδίδει αὐτὸ τὸ χρονο καὶ τῆ Γραμματικῆ τοῦ Χρυσολωρᾶ (B.H., XV - XVI αἰ., τ. III, ἀρ. 460, σ. 431 - 432).

Ἡ ἐκδοσις ποὺ περιγράφεται ἐδῶ εἶναι ἡ 3^η ἀπὸ τῆς 4 ἐκδόσεις ποὺ μᾶς εἶναι γνωστές : α' 1531 (B.H., XV - XVI αἰ., τ. III, ἀρ. 318), β' 1540 (B.H., XV - XVI αἰ., τ. III, ἀρ. 398), γ' 1545 (ἡ ἐκδοσις ποὺ περιγράφεται ἐδῶ· πρβλ. ΛΑΛΑΣ - ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΣ, ὅ.π.), δ' 1550 (ἡ ἐκδοσις περιγράφεται πῶς κάτω, ἀρ. 3).

3

Ερωτήματα τοῦ Χρυσολωρᾶ. Περὶ ἀνωμάτων ῥημάτων. Περὶ σχηματισμοῦ τῶν χρόνων ἐκ τοῦ χαλκονδύλου. Τὸ τέταρτον τοῦ γαζῆ, περὶ συντάξεως. Περὶ ἐγκλητικῶν. Γνώμαι μονόστιχοι ἐκ διαφόρων ποιητῶν. Κάτων.

Erotemata Chrysolorae. De anomalis verbis. De formatione temporum ex libro Chalcondylae. Quartus Gazae de Constructione. De Encleticis. Sententiae monostichae ex variis poetis. Cato.

[στο τέλος, σ. [271]] *Registrum. A B C D E F G H I K L M N O P Q R. Omnes sunt quaterniones. Venetiis in officina haeredum Petri Rabani et sociorum M.D.L.*

8^ο μικρό, σ. 270 + 1 χ.ἀρ. + 1 λευκή [17 τετράδια A - R]. Στὸν τίτλο καὶ στὸν κολοφώνα τὸ σῆμα τοῦ τυπογράφου, γοργόνα.

Biblioteca Civica Bergamo : 2. 148.

Ἡ ἐκδοσις ὅμοια μὲ αὐτὴ ποὺ περιγράφτηκε παραπάνω (1545). Ὑπάρχει μόνον διαφορὰ στὸ σῆμα : ἡ γοργόνα, στὴν ἐκδοσις τοῦ 1550, δὲν ἔχει πλαίσιο.

Σημειώνω μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ τῆς ἄλλης ἐκδόσεις Χρυσολωρᾶ ποὺ ὑπάρχουν στὴ βιβλιοθήκη τοῦ Bergamo :

Ἐγχειρίδιον Γραμματικῆς 1516 (B.H., XV - XVI αἰ., τ. III, ἀρ. 188), δύο ἀντίτυπα 3.746 καὶ 1.350, Ἐρωτήματα τοῦ Χρυσολωρᾶ 1517 (στὸ ἴδιο

ἀρ. 199): 2.931, Ἐρωτήματα τοῦ Χρυσολωρᾶ 1540 (στο ἴδιο ἀρ. 397): 2.992 καὶ δεμένο μαζί του (ἀκέφαλο), ἀπὸ τὸ φ. 137 κέξ., Ἐρωτήματα Χρυσολωρᾶ 1548 (στο ἴδιο ἀρ. 489), Emanuelis Chrysolorae... Grammaticae 1545 (στο ἴδιο ἀρ. 460).

4

ΕΥΧΟΛΟΓΙΟΝ. Σὺν μυρίοισι τὰ καλὰ γίνγεται πόνοις. [στο τέλος τοῦ βιβλίου:] ἴ α[...]ω. Α[...]Π. ἅπαντὰ εἰσι τετράδια πλὴν τῶν ἴ ἅπαντὰ ἐστι δνάδια. Ἐνετίησιν παρὰ Χριστοφορῶ τῷ ζανετω. νεωστὶ μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας διωρθωθέν, καὶ ἐκτυπωθέν, ἔτει τῷ ἐνσάρκου οἰκονομίας. ,αφξβ'.

8^ο μικρό, φ. 324 χ.ἀρ. = 1 δνάδιο καὶ 40 τετράδια. Στὸν τίτλο ξυλογραφία τῆς Σταύρωσης καὶ στο τέλος ξυλογραφία ἐνὸς ἀπὸ τὰ σήματα τοῦ τυπογράφου μὲ τὰ ἀρχικά του CZ.

Βιβλιοθήκη Βατικανοῦ: *Stamp. Barb. C. III. 76*.

φ. 1^ρ τίτλος, φ. 1^ν λευκό, φ. 2-4 πίνακας περιεχομένων:

- φ. 2^ρ Πίναξ σὺν θεῷ ἀγίῳ τῶν ἐν τῷ εὐχολογίῳ περιεχομένων.
Διάταξις τοῦ διακονικοῦ. ἤγουν πῶς ὑπηρετεῖ ὁ διάκονος μετὰ τοῦ ἱερέως, ἔντε τῷ μεγάλῳ ἐσπερινῷ καὶ τῷ ὄρθρῳ, καὶ τῇ λειτουργίᾳ.	κεφάλαιον. α'.
Διάταξις τῆς θείας λειτουργίας τοῦ χρυσοστόμου.	β'.
Διάταξις τῆς θείας λειτουργίας, τοῦ μεγάλου βασιλείου.	γ'.
Ἀκολουθία τῶν προηγιασμένων, τῆς ἀγίας τεσσαρακοστῆς.	δ'.
Ἐρμηνεία τῆς θείας λειτουργίας τῶν προηγιασμένων.	ε'.
Ἔτι περὶ τῆς προηγιασμένης.	ς'.
Ἡ θεία λειτουργία τῶν προηγιασμένων.	ζ'.
Εὐχαὶ τοῦ λυχνικοῦ ἤτοι τοῦ ἐσπερινοῦ.	η'.
Ἀκολουθία τοῦ ὄρθρου.	θ'.
Εὐχαὶ εἰς γυναῖκα λεχώ, τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῆς γεννήσεως τοῦ παιδίου.	ι'.
Εὐχὴ εἰς τὸ κατασφραγίσαι παιδίον, λαμβάνον ὄνομα τῇ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ.	ια'.
Εὐχὴ εἰς γυναῖκα λεχώ μετὰ τὰς τεσσαράκοντα ἡμέρας.	ιβ'.
Εὐχὴ, εἰς τὸ ἐκκλησιάσαι παιδίον.	ιγ'.
Εὐχὴ εἰς γυναῖκα, ὅταν ἀποβάληται.	ιδ'.
Κανόνες, περὶ τοῦ ἀγίου βαπτίσματος.	ιε'.
Εὐχὴ, εἰς τὸ ποιῆσαι κατηχούμενον.	ισ'.
Ἀκολουθία τοῦ ἀγίου βαπτίσματος.	ις'.
2 ^ν Ἀκολουθία γινομένη ἐπὶ μνήστοις, ἤγουν τοῦ ἀρραβῶνος.	ιη'.
Ἀκολουθία τοῦ στεφανώματος.	ιθ'.

<i>Εὐχὴ ἐπὶ λύσιν στεφάνων, τῇ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ.</i>	κ'.
<i>Κανόνες περὶ διγύμων.</i>	κα'.
<i>Ἀκολουθία εἰς δίγαμον.</i>	κβ'.
<i>Τάξις γινομένη, εἰ συμβῆ τί μιὰρὸν οἰονδήποτε ἔμπεσεῖν εἰς φρέαρ ὕδατος.</i>	κγ'.
<i>Τάξις γινομένη, εἰ συμβῆ τί μιὰρὸν ἢ ἀκάθαρτον προσφάτως ἔμπεσεῖν εἰς ἀγγεῖον οἴνου, ἢ ἐλαίου ἢ μέλιτος ἢ ἄλλου τινός.</i>	κδ'.
<i>Εὐχὴ, ἐπὶ σκεύους μανθέντος.</i>	κε'.
<i>Εὐχὴ ἐπὶ σίτου μανθέντος. ἢ ἀλεύρου, ἢ ἐτέρου εἶδους.</i>	κς'.
<i>Εὐχὴ ἐπὶ θεμελίον οἴκου.</i>	κζ'.
<i>Εὐχὴ ὅταν μέλλη εἰσελθεῖν τινά, εἰς οἶκον νέον.</i>	κη'.
<i>Τάξις γινομένη, ἐπὶ θεμελίῳ ἐκκλησίας.</i>	κθ'.
<i>Περὶ σταυροπηγίου.</i>	λ'.
<i>Τάξις γινομένη, ἐπὶ σαλευθείσης ἀγίας τραπέζης.</i>	λα'.
<i>Εὐχὴ ἐπὶ ἀνοίξει ἐκκλησίας, ὑπὸ αἰρετικῶν βεβηλωθείσης.</i>	λβ'.
<i>Εὐχὴ ἐπὶ ἀνοίξει ναοῦ βεβηλωθέντος ὑπὸ ἐθνῶν, ἀλλὰ δὴ καὶ αἰρετικῶν.</i>	λγ'.
<i>Εὐχὴ λεγομένη ἐν τῇ εἰσόδῳ πρὸ τῆς συνήθους ἐπὶ ἀνοίξει ναοῦ, ἐν ᾧ συνέβη θανεῖν ἄνθρωπον βιαίως.</i>	λδ'.
<i>Τάξις γινομένη τῇ μεγάλῃ πέμπτῃ, ἐν τῇ ἐκπλύσει τῆς ἀγίας τραπέζης.</i>	λε'.
<i>Τάξις περὶ τῆς ἀγίας τραπέζης, ἧς τὰ ἄμφια διεφθάρησαν.</i>	λς'.
<i>Ἀκολουθία, τοῦ ἁγίου μεγάλου μύρου.</i>	λζ'.
φ. 3^r <i>Τάξις γινομένη, ἐπὶ καθιερώσει ἀντιμνησίων.</i>	λη'.
<i>Εὐχὴ, ἐπὶ τῶν προσφερόντων ἀπαρχὰς ὀπώρας.</i>	λθ'.
<i>Εὐχὴ ἐπὶ ἄλωνος.</i>	μ'.
<i>Εὐχὴ τῶν κολύβων.</i>	μα'.
<i>Εὐχὴ τῶν ἐν ἐπιτιμίαις ὄντων, καὶ ἑαυτοὺς ὄρκω δεσμούντων.</i>	μβ'.
<i>Εὐχὴ λεγομένη πρὸ τοῦ ὑπνῶσαι, καὶ εἰς ὑπνιαζόμενον.</i>	μγ'.
<i>Εὐχὴ εἰς πόλεμον πορνείας.</i>	μδ'.
<i>Εὐχὴ ἐπὶ τῶν ἐξ ἐπιτιμιῶν λυομένων.</i>	με'.
<i>Εὐχὴ ἐπὶ τῶν προπετῶς ὀμνούντων.</i>	μς'.
<i>Εὐχὴ ἐπὶ τῶν μικροφαγησάντων.</i>	μζ'.
<i>Εὐχὴ ἐπὶ αἰσχυρῶν λογισμῶν.</i>	μη'.
<i>Εὐχὴ ἐπὶ μετανοούντων.</i>	μθ'.
<i>Εὐχὴ μετὰ θάνατον συγχωρητική.</i>	ν'.
<i>Εὐχὴ συγχωρητικαὶ εἰς πᾶσαν ἀρὰν καὶ ἀφορισμόν, εἰς τεθνεῶντα.</i>	να'.
<i>Εὐχὴ εἰς πᾶσαν ἀρρωστίαν.</i>	νβ'.
<i>Εὐχὴ ἐπὶ ὀρύξει φρέατος.</i>	νγ'.
<i>Εὐχὴ εἰς φύτευμα ἀμπελῶνος.</i>	νδ'.

<i>Εὐχὴ ἐπὶ τρύγης ἀμπέλου.</i>	νε'.
<i>Εὐχὴ ἐπὶ εὐλόγησιν οἴνου.</i>	νε'.
<i>Τάξις γινομένη εἰς χωράφιον, ἢ εἰς ἀμπελῶνα, ἢ εἰς κῆπον, εἰ συμβῆ βλάπτεσθαι ὑπὸ ἔρπετων, ἢ ἄλλων εἰδῶν.</i>	νε'.
<i>Εὐχὴ ἐπὶ σπόρου.</i>	νη'.
<i>Εὐχὴ τὸ εὐλογῆσαι δίκτυα.</i>	νη'.
<i>Εὐχὴ τὸ κατασκευάσαι πλοῖον.</i>	ξ'.
3^ν <i>Εὐχὴ ἐπὶ μέλλοντος πλέειν.</i>	ξα'.
<i>Εὐχὴ τῶν ἀγίων ἐπὶ τὰ παίδων, εἰς ἀσθενη καὶ μὴ ὑπνοῦντα.</i>	ξβ'.
<i>Εὐχὴ ἐπὶ ἄλατος.</i>	ξγ'.
<i>Ἀκολουθία εἰς νόθεσιαν.</i>	ξδ'.
<i>Ἀκολουθία εἰς ἀδελφοποιίαν πνευματικὴν.</i>	ξε'.
<i>Τοῦ χρυσοστόμου λόγος παραινετικὸς τῇ ἀγία καὶ μεγάλῃ πέμπτῃ.</i>	ξς'.
<i>Τοῦ χρυσοστόμου λόγος παραινετικὸς, τῇ ἀγία καὶ μεγάλῃ κυριακῇ τοῦ πάσχα.</i>	ξς'.
<i>Εὐχὴ εἰς τὸ εὐλογῆσαι ἐδέσματα κρεῶν, τῇ ἀγία καὶ μεγάλῃ κυριακῇ τοῦ πάσχα.</i>	ξη'.
<i>Εὐχὴ εἰς τὸ εὐλογῆσαι τυρὸν καὶ ὠά.</i>	ξθ'.
<i>Εὐχὴ ἐπὶ οἰκίας περιεργασμένης ὑπὸ κακῶν.</i>	ο'.
<i>Ἀκολουθία εἰς κάμινον.</i>	οα'.
<i>Εὐχὴ δταν ἀπέρχεται παιδίον μανθάνειν, τὰ ἱερὰ γράμματα.</i>	οβ'.
<i>Ἀκολουθία εἰς παῖδας, κακοσκόπους.</i>	ογ'.
<i>Ἀκολουθία εἰς παράκλησιν ἀσθενῶν, χειμαζομένων ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων καὶ ἐπηρεαζόντων.</i>	οδ'.
<i>Ἀκολουθία εἰς ψυχορραγοῦντα.</i>	οε'.
<i>Εὐχὴ εἰς τὸ εὐλογῆσαι ποίμνην.</i>	ος'.
<i>Ἀκολουθία τοῦ μικροῦ ἀγιασμοῦ.</i>	οζ'.
<i>Ἀκολουθία τοῦ ἀγιασμοῦ, τῶν θεοφανείων.</i>	οη'.
<i>Ἀκολουθία τοῦ θείου καὶ ἱεροῦ νιπτῆρος.</i>	οθ'.
<i>Ἀκολουθία τῆς ἀγίας πεντηκοστῆς.</i>	π'.
φ. 4^ν <i>Ἀκολουθία εἰς διαφόρους λιτὰς καὶ ἀγρυπνίας, παρακλήσεων.</i>	πα'.
<i>Ἀκολουθία εἰς ἀνομβρίαν, καὶ ἀύχμῳ.</i>	πβ'.
<i>Ἀκολουθία, εἰς φόβον σεισμοῦ.</i>	πγ'.
<i>Ἀκολουθία, εἰς λοιμικὴν νόσον.</i>	πδ'.
<i>Εὐχὴ ἐπὶ ἀπειλῇ βροτῶν καὶ ἀστραπῶν.</i>	πε'.
<i>Εὐχὴ ἐπὶ δυσκρασίας ἀνέμων, καὶ κλύδωνα θαλάσσης.</i>	πς'.
<i>Εὐχὴ παρακλητικὴ, εἰς πᾶσαν λιτὴν,</i>	πζ'.
<i>Ἀκολουθία εἰς ἐπέλευσιν βαρβάρων καὶ ἐπιδρομὰς ἐθνῶν.</i>	πη'.
<i>Ἀκολουθία, ἐπὶ προσδοκία πολέμου.</i>	πθ'.
<i>Εὐχὴ, ἐπὶ συμφορᾷ λαοῦ.</i>	χ'.

<i>Εὐχή, ὑπὲρ τοῦ χριστονομίου λαοῦ.</i>	ηα'.
<i>Εὐχή, εἰς βασιλέα καὶ τὸν στρατὸν αὐτοῦ.</i>	ηβ'.
<i>Εὐχή, εἰς τὴν ὕψωση τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ.</i>	ηγ'.
<i>Εὐχή, εἰς ἐγκαίνια ναοῦ.</i>	ηδ'.
<i>Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου ἐλαίου, ψαλλομένη ὑπὸ ἑπτὰ ἱερέων συναχθέντων ἐν ἐκκλησίᾳ, ἢ ἐν οἴκῳ. ἤγουν τὸ εὐχέλαιον.</i>	ηε'.
<i>Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου ἐλαίου, ψαλλομένη εἰς κοιμηθέντας, ὑπὸ ἑπτὰ ἱερέων.</i>	ης'.
<i>Ἀκολουθία τῆς παρακλήσεως.</i>	ηζ'.
<i>Κανὼν παρακλητικός, ἐν ἐξομολογήσει ἁμαρτωλοῦ.</i>	ηη'.
<i>Ἀκολουθία, εἰς ἱερέα ἐνυπνιασθέντα.</i>	ηθ'.
<i>Εὐχή, ἐπὶ ἔχθρας εἰρηνεύσεως.</i>	ρ'.
<i>Εὐαγγέλια ἑωθινὰ ἀναστάσιμα, τὰ ἕνδεκα.</i>	ρα'.
<i>Ἀποστολοευάγγελα, τῆς ὅλης ἑβδομάδος.</i>	ρβ'.
<i>4ῃ Ἀποστολοευάγγελα εἰς τὸν ἅγιον δημήτριον, καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς μεγάλους μάρτυρας.</i>	ργ'.
<i>Ἀποστολοευάγγελα, τῶν ἁγίων ἀναργύρων.</i>	ρδ'.
<i>Ἀποστολοευάγγελα τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ χρυσοστόμου, καὶ ἐτέρων ἱεραρχῶν.</i>	ρε'.
<i>Ἀποστολοευάγγελα τῆς ἁγίας μεγαλομάρτυρος βαρβάρας, καὶ ἐτέρων γυναικῶν μαρτύρων.</i>	ρς'.
<i>Ἀποστολοευάγγελα, τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν σάββα. ὁμοίως καὶ εἰς τὸν μέγαν νικόλαον, καὶ εἰς τὸν μέγαν ἀντώνιον, καὶ τοὺς λοιποὺς μεγάλους ὁσίους.</i>	ρζ'.
<i>Ἀποστολοευάγγελον, τοῦ ἁγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος γεωργίου τοῦ τροπαιοφόρου.</i>	ρη'.
<i>Ἀποστολοευάγγελα εἰς προφήτας, καὶ εἰς ἀσθενοῦντας.</i>	ρθ'.
<i>Τάξις, ὅταν σταυροῖ ὁ ἱερεὺς πάθος νοσήματος, μετὰ τῆς ἁγίας λόγχης.</i>	ρι'.
<i>Τάξις γινομένη, ἐπὶ χειροτονία ἀναγνώστου.</i>	ρια'.
<i>Τάξις γινομένη, ἐπὶ χειροτονία ὑποδιακόνου.</i>	ριβ'.
<i>Τάξις γινομένη, ἐπὶ χειροτονία διακόνου.</i>	ριγ'.
<i>Τάξις γινομένη, ἐπὶ χειροτονία πρεσβυτέρου.</i>	ριδ'.
<i>Τάξις γινομένη, εἰς τὸ φορέσαι τινὰ ῥάσον μόνον καὶ καλιμαύχιον.</i>	ριε'.
<i>Τάξις τοῦ μικροῦ σχήματος, ἥτοι τοῦ μανδίου.</i>	ρις'.
<i>Τάξις, τοῦ θείου καὶ ἀγγελικοῦ μεγάλου σχήματος.</i>	ριζ'.
<i>Ἀκολουθία, τοῦ ἐξοδιαστικοῦ τῶν μοναχῶν.</i>	ριη'.
<i>Τάξις γινομένη, εἰς τελετήσαντα ἱερέα.</i>	ριθ'.
<i>Ἀκολουθία νεκρώσιμος, εἰς κοσμικὸς ἄνδρας.</i>	ρκ'.
<i>Ἀκολουθία νεκρώσιμος, εἰς κοιμηθείσας γυναῖκας.</i>	ρκα'.
<i>Ἀκολουθία νεκρώσιμος, εἰς νήπια τελετήσαντα.</i>	ρκβ'.

Τις εκδόσεις τῶν Εὐχολογίων τοῦ 16ου αἰ. ἀναγράφει συγκεντρωτικὰ ὁ ΗΛΙΟΥ, Προσθήκας Α', ἀρ. 19, σ. 65, ἐνῶ στὶς Ἀβιβλιογράφητες, γιὰ τὸν ἴδιο αἰῶνα, ἀναγράφει 9 ἐκδόσεις μὲ ἀρ. 5, 9, 12, 17, 23, 25, 26, 35, 36 (τὸ βιβλίον ποὺ περιγράφεται ἐδῶ ἔχει ἀρ. 17). Ὁ Μ. ΦΩΣΚΟΛΟΣ, Συμπλήρωμα στὶς ἑλληνικὲς ἱστορικὲς βιβλιογραφίαις (1523 - 1874), «Ὁ Ἑραριστῆς» 12 (1975) 33, ἀρ. 5, βιβλιογράφησε Εὐχολόγιο, Βενετία 1564 (ἀπ' ὅπου τὸ ἀντιγράφουν οἱ ΛΑΔΑΣ - ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΣ, 15 - 17 αἰ., ἀρ. 56, σ. 51), ποὺ δὲν περιλαμβάνεται στὸν κατάλογο τοῦ ΗΛΙΟΥ, Ἀβιβλιογράφητες. Οἱ ΛΑΔΑΣ - ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΣ, 15 - 17 αἰ., ἀρ. 74, σ. 62 - 63, βιβλιογράφησαν Εὐχολόγιο Θεοφάνη Κυπρίου, Βενετία 1580 (ΗΛΙΟΥ, Ἀβιβλιογράφητες, ἀρ. 26).

5

PENTHKOΣTAPION. Τὸ παρὸν βιβλίον τετύπεται ἐνετίησιν ἐγγυὲς Ἰακώβου τοῦ Λεογκίνου. ὅπερ περιέχει πλεῖστα τροπάρια, ἰδιόμελα, κανόνας τὲ καὶ συναξάρια, ἃ συλλεχθέντα νῦν ἐκ πολλῶν, καὶ καλῶν βιβλίων, οὐκ ἦσαν ἐν τοῖς ἄλλοις τοῖς προτυπωθεῖσι παρὰ τῶν ἄλλων πεντηκοσταρίοις. ἀναλώμασι μὲν τοῖς αὐτοῦ. ἐπιμελεία τὲ καὶ ἐπιδιορθώσει, συμειὼν μοναχοῦ κυπρίου τοῦ βεριβέλου. Τύπος Κουνάδου. Ἔτει τῷ ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας. ,αφξέ'.

[στὸ τέλος, φ. 274^r :] Ἡ τῶν τετραδίων κατὰ τάξιν ἀκολουθία. α β [...] ψ ω αα ββ [...] υ κκ. ἅπαντα εἰσὶ τετράδια. *VENETIIS, Apud Iacobum Leoncinum MDLXXIX.*

8^ο μεγάλο, φ. 274 χ.ἀ. = 33 τετράδια καὶ 1 πεντάδιο. Στὸν τίτλο τὸ τυπογραφικὸ σῆμα τοῦ Κουνάδη, στὸ φ. 1^v ξυλογραφία τῆς Σταύρωσης, στὸ φ. 274^r ξυλογραφία μὲ τὸ μονόγραμμα τοῦ τυπογράφου Λεογκίνου. Ἐκτύπωση δίχρωμη (μαῦρο - κόκκινο).

Στὸ φ. 274^v ὑπάρχουν διάφορα σημειώματα ἀπὸ διαφορετικὰ χέρια :

α' ἔτει ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου) — α[...]ω.

β' ἔτει ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας τοῦ σωτήρος ἡμῶν Χριστοῦ ,αφξέ'.

γ' Τὸ παρὸν βιβλίον ὑπάρχει Γαβριὴλ Φιλαδελφείας τοῦ ἐκ μονεμβασίας τοῦ σεβήρου.

δ' Ἐγὼ Διονήσιος Ἱεροδιάκων ὁ Κατελανος ἐν μηνὶ μαρτίῳ κ' αχ.ε.

ε' Ἐγὼ Φιλόθεος Ἱεροδιάκων ὁ Κουτέμις ἐγραψα ἐν μηνί).

ς' Ἐγὼ διονισιος Ἱεροδιάκων ὁ Κατελανος ἐγραψα ἐν μηνὶ ἀπρηλίῳ ς' αχ.ε.

Στὴ σ. 3 τοῦ ἐξωφύλλου, σὲ τετράγωνο μικρὸ κολλημένο χαρτί ὑπάρχει τὸ σημεῖωμα :

ζ' *Io Nicolo Greco scrisse Nela cella del illustrissimo Monsinior Arcivescovo di Fildelfia Adi 28 Aprile 162. ala Vechia.*

Βιβλιοθήκη Βατικανοῦ : *Stampata Barb. B. III. 3.*

Συγκεντρωτικὴ ἀναγραφή τῶν προτυπωθέντων Πεντηκοσταρίων (μὲ παραπομπὲς στὴ Β.Η.) ἔγινε ἀπὸ τὸν Μ. Ι. ΜΑΝΟΥΣΑΚΛ, σ. 48. Μεταγενέστερες προσθήκας : Πεντηκοστάριον, Βενετία Χρ. Ζανέτος, 1555 (ΗΛΙΟΥ, Ἀβιβλιογράφητες ἀρ. 13), ποὺ προηγεῖται τεσσάρων Πεντηκοσταρίων τοῦ Ζανέ-

του : 1567 (Β.Η., XV - XVI αί., τ. IV άρ. 640), 1579 (Β.Η. στο ίδιο, άρ. 795), 1588 (ΛΑΔΑΣ - ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΣ, 15 - 17 αί., άρ. 91), 1591 (ΗΛΙΟΥ, Άβι-βλιογράφητες άρ. 30).

Ή έκδοση που περιγράφεται έδω 1565/1579 είναι σχεδόν όμοια με την έκδοση του 1575 (ΜΑΝΟΥΣΑΚΑΣ, άρ. 3, άπ' όπου την αντίγραψαν οι ΛΑΔΑΣ - ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΣ, 15 - 17 αί. άρ. 69). Διαφορές υπάρχουν στο φ. τίτλου, τó άλλο σώμα του βιβλίου είναι τó ίδιο. Στο μόνο γνωστό αντίτυπο τής έκδοσης του 1575 δέν υπάρχει κολοφώνας.

Οι διαφορές στο φ. τίτλου : στην έκδοση του 1575 τó φ. τίτλου είναι έντελώς νέο, όπου επαναλαμβάνει την έπιγραφή τής έκδοσης 1565 κάτω άπό ξυλογραφία, σχεδόν όμοια με εκείνη που κοσμεϊ την άρχή του κειμένου του Πεντηκοσταρίου (φ. 1^Γ), αλλά γίνεται αντικατάσταση του τυπογραφικού σήματος του Κουνάδη με τó μονόγραμμα του Λεογκίνου μέσα σέ στεφάνι (βλ. συγκριτικά τις φωτογραφίες των σελίδων τίτλου των δύο έκδόσεων : ΜΑΝΟΥΣΑΚΑΣ, Προσθήκαι άρ. 3, πίν. Β' και εικ. 4 αύτής τής έργασίας). Στη σ. 2 (verso σελίδας τίτλου), αντί για ξυλογραφία τής Σταύρωσης που έχει τó Πεντηκοστάριο του 1565, ή έκδοση του 1575 έχει ξυλογραφία τής Άνάστασης. Στην τελευταία σελίδα τής έκδοσης του 1565/1579 (κολοφώνας) υπάρχει μονόγραμμα του Λεογκίνου μέσα σέ στεφάνι, ξυλογραφία όμοια με εκείνη που έχει ή σελίδα τίτλου του Πεντηκοσταρίου 1575. Σημειώνεται επίσης τó έτος 1579, χρόνος που κυκλοφόρησε τó βιβλίο.

Έδω θά μπορούσε νά υποστηριχτεί ότι τó 1579 ó Λεογκίνος κάνει τεχνητό έκσυγχρονισμό τής έκδοσης του 1565 με αντικατάσταση ή προσθήκη του φύλλου του κολοφώνα. Άν ή ύπόθεση αύτή είναι σωστή, τότε με τó ίδιο ή άνατυπωμένο σώμα Πεντηκοσταρίου έχουμε τρεις έκδόσεις :

α' 1565 (άβιβλιογράφητη), β' 1575 (ΜΑΝΟΥΣΑΚΑΣ, άρ. 3), γ' 1565/1579 (την έκδοση που περιγράφεται έδω). (Γιά τούς τεχνητούς έκσυγχρονισμούς βλ. ΗΛΙΟΥ, Προσθήκες, σ. 25 - 27, στón άρ. 11 αύτής τής έργασίας. Μιά παρόμοια περίπτωση (αντίστροφη), που ó έκσυγχρονισμός γίνεται με άλλαγή στη χρονολογία του τίτλου και διατήρηση τής χρονολογίας του κολοφώνα είναι τó Τριώδιον... Λεογκίνος... Βεριβέλος... 1580/1574 που περιγράφει ó ΗΛΙΟΥ, Προσθήκες Α' άρ. 15 και άρ. 11).

Ή παράλειψη στην έκδοση του 1575 του τυπογραφικού σήματος του Κουνάδη, που υπήρχε στην έκδοση του 1565, δέ σημαίνει διακοπή χρήσης του σήματος Κουνάδη άπό τó Λεογκίνο, άφοϋ είναι γνωστό ότι ή χρήση αύτή συνεχίστηκε μέχρι τó 1577 και τώρα συμπεραίνουμε ότι μπορούσε νά τó χρησιμοποιεί και τó 1579 που κυκλοφορεί τó βιβλίο που περιγράφεται έδω. Έτσι παραμένει πρόβλημα γιατί ή έκδοση του 1575 δέν έχει τó σήμα του Κουνάδη. (Γιά τόν Άντρέα Κουνάδη και τή συνεργασία του με τόν Λεογκίνο βλ. ENRICA FOLLIERI, Su alcuni libri greci stampati a Venezia nella

prima metà del Cinquecento, Contributi alla storia del libro italiano — Miscellanea in onore di Lamberto Donati, Φλωρεντία 1969, σ. 145 - 156 και ΦΙΛΙΠΠΟΣ Η. ΗΛΙΟΥ, Σημειώσεις για τὰ «τραβήγματα» τῶν ἑλληνικῶν βιβλίων τὸν 16ο αἰώνα, «Ἑλληνικά» 28 (1975), σ. 107, μετὰ τὴν τελευταία βιβλιογραφία).

Προσθέτω μερικὲς παρατηρήσεις γιὰ τὰ χειρόγραφα σημειώματα. Τὸ α' καὶ β', ἀπὸ τὸ ἴδιο χέρι, εἶναι «δοκίμια κονδυλίου», διαγραμμένα. Τὸ γ', μόλις διακρίνεται κάτω ἀπὸ πυκνὲς διαγραφές, μοιάζει κτητορικὸ σημείωμα τοῦ Γαβριὴλ Σεβήρου, μητροπολίτη Φιλαδελφείας (1577-1616), ἀλλὰ δὲν εἶναι αὐτόγραφο. (Διαφορετικὸ ἐπίσης εἶναι ἕνα ἄλλο κτητορικὸ σημείωμα τοῦ Γαβριὴλ Σεβήρου ποὺ βρίσκεται σὲ βιβλίον τῆς βιβλιοθήκης Ἁγίου Ἀθανασίου Λευκασίου Καλαβρυτῶν, τώρα Ἁγίας Λαύρας: «1524 Ἰουνίου κ' ἐκ τῶν τοῦ Γαυριήλου μητρολίτου Φιλαδελφείας», βλ. Ν. Α. ΒΕΗΣ, Σημειώματα ἐξ ἐντύπων τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου Λευκασίου, «Πελοποννησιακά» 1 (1956) 454, πρβλ. ΚΩΣΤΑΣ ΛΑΠΠΑΣ, Ὁ Καλαβρυτινὸς δάσκαλος Γρηγόριος Ἰωαννίδης καὶ ἡ βιβλιοθήκη του, «Μνήμων» 5 (1976) 167, ὅπου διορθώνεται ἡ χρονολογία ἀπὸ 1534 σὲ 1584 ἢ 1594).

Τὸ δ' καὶ ς', σχεδὸν ἴδια στὸ περιεχόμενον, δὲν εἶναι γραμμένα ἀπὸ τὸ ἴδιο χέρι. Τὸ δ' ἔχει ἡμερομηνία 20 Μαρτίου, τὸ ς' 6 Ἀπριλίου· ὁ χρόνος εἶναι ,αχ.ε' [= 16.5]. Καὶ ἂν ἡ χρονολογία εἶναι 1605, τὰ βιογραφικὰ στοιχεῖα τοῦ μητροπολίτη Κυθήρων Διονυσίου Κατηλιανοῦ δὲ μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ τὸν ταυτίσουμε μετὰ τὸν ἱεροδιάκονο Διονύσιο Κατελάνο τῶν σημειωμάτων. Δὲ μπόρεσα ἐπίσης νὰ ταυτίσω τὸν ἱεροδιάκονο Φιλόθεο Κουτέμη τοῦ ε' σημειώματος. Ἀντίθετα, ὁ Nicolo Greco τοῦ ζ' σημειώματος εἶναι ὁ Νικόλαος Γραικός, πρόσωπο τοῦ περιβάλλοντος τοῦ Γαβριὴλ Σεβήρου (Μ. Ι. ΜΑΝΟΥΣΑΚΑ, Αὐτόγραφον τεῦχος σημειωμάτων τοῦ Γαβριὴλ Σεβήρου, «Θησαυρισματα» 9 (1972) 16, 26, 29).

6

(*ΑΝΘΟΛΟΓΙΟΝ ΤΟΥ ΟΛΟΥ ΕΝΙΑΥΤΟΥ ΠΛΟΥΣΙΩΤΑΤΟΝ. Περιέχον καὶ ἑτέρας τινὰς ἀναγκαίας... Τὸ παρὸν βιβλίον τετύπεται Ἐνετίησι παρὰ τοῖς κληρονόμοις Πέτρου τοῦ Τζανέτου... ἐπιμελεῖα καὶ ἐπιδιορθώσει Μαξιμου ταπεινοῦ Κυθήρων ἐπισκόπου. Ἔτει ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου οικονομίας ,αφ'ἣ'*).

Βιβλιοθήκη Μονῆς Ὁσίου Νικάνορος Ζάβορδας: ἀρ. 279.

Ἡ ἔκδοσις αὐτὴ δὲ μᾶς ἦταν οὔτε ἔμμεσα γνωστὴ, ἀφοῦ ὁ Μάξιμος Μαργούνιος δὲν ἀναφέρεται ἀπὸ τοὺς βιογράφους τοῦ ἐπιμελητῆς Ἀνθολογίου. Γιὰ τὶς ἄλλες ἐκδόσεις καὶ τὰ Ἀνθολόγια γενικὰ βλ. ΗΛΙΟΥ, Προσθήκες Α', σ. 58-60.

7

ΥΒΩΝΟΣ ΔΟΥΧΑΤΙΟΥ ΤΡΗΚΕΩΣ. ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ, ὃν ἐπολέμησαν οἱ Φράγκοι, καὶ οἱ ἄλλοι θεοφιλεῖς χριστιανοί, διηγῆσαι τέσσαρες. YVONIS DVCHATII TRECENSIS. BELLI SACRI A FRANCIS, aliisque Christianis, aduersus Barbaros gesti, pro Sepulchro et Iudaea recuperandis, narrationes quatuor.

Ex Latinis GVILELMI TYRI Episcopi, sed maximè Benedicti de Acollis Aretini excerptae. PARISIIS Apud IOANNEM PETIT-PAS, via Iacobaea, sud scuto Venetiarum. M.DC.XX.CVM PRIVILEGIO REGIS.

8^ο μικρό, σ. 16 χ.άρ. [= 1 τετράδιο α] + 409 + 2 χ.άρ. + 5 λευκές (οἱ 4 ἔχουν κοπεῖ) [= 26 τετράδια Α - Ζ, Αα - Cc].

Στίς σ. 3 - 14 : Πρὸς τὸν Λοδοῖκον τρίτον, καὶ δέκατον τῶν Φράγκων καὶ Ναυάδρων χριστιανώτατον καὶ φιλοδικαιότατον βασιλέα· σ. 15 - 16 Εἰς τὸν ξυγγεγραμμένον τῷ κυρίῳ Δουχατίῳ ἱερὸν πόλεμον [ἐπίγραμμα] Ν. Ο. Βορβόνιος· σ. 1 - 88 "Υβωνος Δουχατίου Τρηκέως τοῦ ἱεροῦ πολέμου ἢ πρώτη διήγησις. Περὶ τοῦ ψευδοπροφήτου Μωαμέθ, καὶ ὡς τὰ πλεῖστα τῶν Ρωμάνων ἀρχῆς ἐν τοῖς κατ' ἀνατολὴν μέρεσιν ἐλυμήνατο, καὶ περὶ τε τῶν ἐν τῇ ἱερουσαλήμ χριστιανῶν ταλαιπωρίας· σ. 89 - 184 "Υβωνος Δουχατίου Τρηκέως Τοῦ ἱεροῦ πολέμου ἢ δευτέρα διήγησις. Γοθοφρήδου τοῦ δούκου τῆς Λοθαριγγίας ἢ ἐκστρατεία, καὶ ὡς συμβάσεις ποιήσας πρὸς τὸν τῆς Οὐγγαρίας βασιλέα, ἀσφαλῶς διήλθε μέχρι τῆς Κωνσταντινουπόλεως· σ. 185 - 289 "Υβωνος Δουχατίου Τρηκέως, Τοῦ ἱεροῦ πολέμου ἢ τρίτη διήγησις. Ἡ ἀρχὴ τῆς περὶ τὴν Ἀντιόχειαν πολιορκίας, καὶ τὰ ἀμφοτέρωθεν γινόμενα· σ. 290 - 402 "Υβωνος Δουχατίου Τρηκέως, Τοῦ ἱεροῦ πολέμου ἢ τετάρτη διήγησις. Ὁ τῆς θολόσσης κόμης Ραιμουῦνδος, καὶ Ταγκρήδιος, καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν ἡγεμόνων ἐλαύνουσιν ἐπὶ τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ τοὺς ληστὰς ἐν τῇ ὁδοιπορίᾳ κολάζουσι, τὴν Τορτοασίαν, καὶ ἄλλας τινὰς πόλεις ὑποχειρίους ποιοῦσιν· σ. 403 - 409 "Υβωνος Δουχατίου Τρηκέως. Εὐχαριστήριον εἰς τὸν κράτιστον καὶ γενναϊότατον ἄνδρα τὸν κύριον κόμητα τῆς Σχωμβέργης, τὸν μέγαν τῶν βασιλικῶν λόγων ἔπαρχον· σ. [410] Errata, σ. [411] Extraict du Privilege du Roy.

Βιβλιοθήκη Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου Βενετίας : IG 4γ/D 728.

Γεννάδειος Βιβλιοθήκη : H 122/A 174.

Ἑθνικὴ Βιβλιοθήκη Γαλλίας : 8^ο La⁹. 14 καὶ Rés. La⁹. 14.

Ἀπὸ τῆ «Nouvelle Biographie Générale», τ. 14, Παρίσι 1855, σ. 928, ἀντιγράφω : «Duchât (Yves Le), historien français, de la même famille, vivait au commencement du dix-septième siècle».

Στὸν Γενικὸ Κατάλογο τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Γαλλίας, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ βιβλίον ποὺ περιγράφεται ἐδῶ, ἀναγράφονται καὶ ἄλλα βιβλία, γραμμένα ἑλληνικὰ καὶ λατινικὰ :

"Υβωνος Δουχατίου, . . . Εἰς τὸν εὐτυχέστατον καὶ σεβασμιώτατον γάμον τοῦ κράτιστου δούκου τοῦ Αὐρελιάνου, τοῦ μοναδελφοῦ τοῦ βασιλέως, τῆς τ' εὐδοξωτάτης ἡρωῖνης Μαρίας . . . τῆς Βορβονίδος Μομπενσήρου δουκίσσης, ἔπος. [ὁ τίτλος καὶ λατινικὰ] Paris 1626.

Εἰς τὴν ἱεροτάτην καὶ σεβασμιωτάτην ξύνοδον τῶν τῆς ὅλης Κελτίδος ἐπιφανεστάτων ἀρχιερέων τὴν ἐν τῇ Λευτεία τῶν Παρισίων γενομένην... ὕμνος [ὁ τίτλος προηγεῖται λατινικᾶ] Lutetiae Parisiorum 1625.

Εἰς τοὺς ἀγιοτάτους Οὐρβάνους τοὺς δεύτερον καὶ ὄγδοον τῆς Ῥωμῆς μεγάλους ἀρχιερεῖς, ἔπος [ὁ τίτλος προηγεῖται λατινικᾶ].

Ῥωβῶνος Δουκατίου, ... Ὑμνος εἰς τὸν μέγαν Ἀλέξανδρον, τάτε παράλληλα αὐτοῦ καὶ Φιλίππου καὶ τῶν χριστιανοτάτων βασιλέων, Λοδοῦικον τρισκαδικαίκατον καὶ Ἐρῳίκον τοῦ Μεγάλου [ὁ τίτλος καὶ λατινικᾶ] Paris 1624.

Ἐπίσης ὑπάρχει καὶ τὸ βιβλίον ποὺ περιγράφεται ἐδῶ στὰ γαλλικὰ.

Μιά παράγραφος ἀπὸ τὸν πρόλογο τοῦ βιβλίου, ποὺ ἀνατυπώνεται ἐδῶ, ἀναφέρεται στὸν τουρκοκρατούμενο Ἑλληνισμό καὶ μάλιστα σὲ μιὰ ἴσως μελλοντικὴ σταυροφορία τῶν Φράγκων: «*κᾶν ποτε παρᾶσχοι ὁ θεὸς λαβόντας ἡμᾶς τὰ ὄπλα εἰς τὴν τούτων ἀθῆς ἰέναι βοήθειαν...*» (Γιὰ τὴν ἐποχὴ καὶ τὶς κινήσεις γιὰ σταυροφορία βλ. ΣΤΕΦΑΝΟΥ Ι. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, Ἡ κίνηση τοῦ δούκα τοῦ Νεβέρ Καρόλου Γονζάγα γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῶν βαλκανικῶν λαῶν (1603 - 1625), Θεσσαλονίκη 1966, σ. 168 - 179).

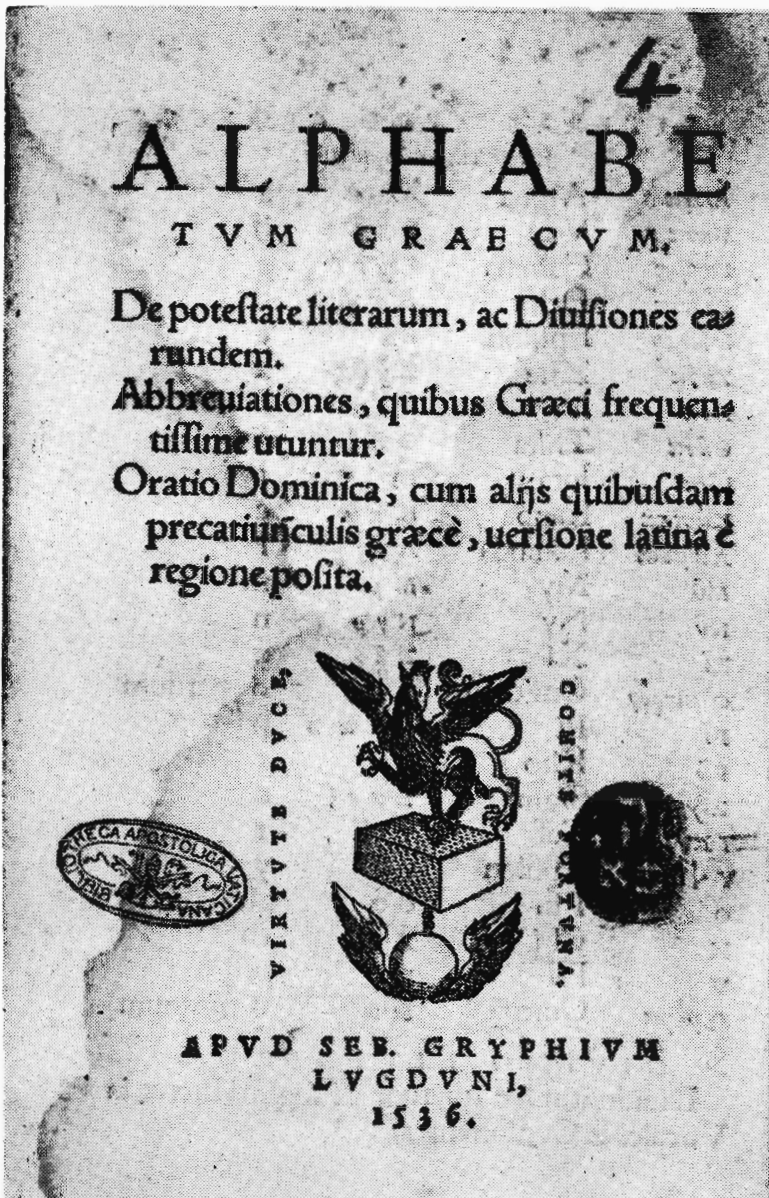
- σ. [3] *Πρὸς τὸν Λοδοῦικον τρίτον, καὶ δέκατον τῶν Φράγκων καὶ Ναυᾶρῳόν χριστιανώτατον καὶ φιλοδικαιώτατον βασιλέα.*

Προοίμιον

- Πολλάκις (ὦ Λοδοῦικε βασιλεῦ) ἐνοιᾶς ἐμοὶ γενομένης, ὡς πάνν ὀλίγοι ἐξ ἀναρίθμητον τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους, οὗς ἅπας ὁ μέχρι τοῦ νῦν*
- σ. [4] *χρόνος ἤνεγκεν, ἐν ἐκείναις ταῖς τέχναις διέπρεψαν, αἱ ἐλευθεριοὶ τε τυγχάνουσιν οὔσαι, καὶ ἀνδρὶ γενναίῳ προσήκουσαι, καὶ πρὸς ἃς ἡ φύσις ἡμᾶς κατέστησε, καὶ τῶν ἀλόγων διαφέρειν ἐποίησεν. ἀνιαρῶς τε διεκείμην, καὶ ἐθαύμαζον, ὅτι πολλῶν, καὶ μεγίστων ἐν τῇ ἀρετῇ τῶν ἐπάθλων προτεινομένων, ἃ τοὺς ἀνθρώπους ἀθανάτους τε, καὶ τοῖς θεοῖς εὐαριθμίους ποιεῖται, οἱ πάντες ὅμως ὡς τὰ πολλὰ τὰς κενὰς, καὶ εὐνοήτους ἡδονὰς μεταδιώκουσι. τῶν καὶ παυροτέρων ἐκείνων, οἱ καθ' ὑπερβολὴν διενηρόχασιν ἐπὶ ταῖς ἀρεταῖς ἐξίτηλος ὧδε ἡ μνήμη γέγονεν, ὥστε παντάπασιν ἀφανεῖς εἶναι, καὶ τῶν*
- σ. [5] *ὀνομάτων ἔξω τὸν βίον, καὶ τοὺς | τρόπους, καὶ τὰ λαμπρῶς ἐκείνοις πεπραγμένα ἀγνοεῖσθαι. Τίς μὲν γὰρ καλοκαγαθὸς ὢν, ἢ φιλανθρωπίας οὐ παντάπασιν ἄμοιρος μετρίως φέροι τοσοῦτων ἀνδρῶν ἐπὶ τοῖς κατορθωμένοις περιβλέπτων γενομένων, τὰς πράξεις παραδείγμασιν ὠφελίμους, καὶ ἐπαίνοις οὐρανομήκεσιν ἐπαινεῖσθαι ἀξιώτατας, ὕψ' ὧν διὰ παντὸς ἀοιδίμους σφᾶς ἐσομένους ἐνόμιζον, ἄρδην ἀπολωλέναι, καὶ φρούδας τὰς τούτων ἐλπίδας ἀπεληλυθέναι. Τίς δ' αἰτία τοσοῦτοις πόνοις, καὶ κινδύνοις σφᾶς ἐγγυμνάσασθαι ἐκείνους ἠγάγκασε, τῶν ἡδονῶν ὑπερορῳώντας, οὐκ εὐωχίαις οὐκ ἀφροδισίοις οὐ τερπνῶ*
- σ. [6] *οὐδενὶ | ἀλισκομένοις, καὶ τὸν θάνατον τῆς ζωῆς προελομένους, ᾧ τῶν νοῦν ἐχόντων οὐδεὶς εἰκαίως ἑαυτὸν παραβάλλοι, μὴ κρείσσονος ἐπάθλου προφα-*

νείσης τῆς ἐλπίδος τῆς εὐκλείας, καὶ τῆς δόξης τῆς ἀληθοῦς δηλονότι. Ἦν γὰρ ὡς ἀληθῶς ἀνδράσιν ἐξαιρέτοις ἡσυχῇ διάγειν οἴκοι μένουσι, τῶν ὑπαρχόντων ἀπολαῦσαι τοῖς φύσεως θέλκτροις προσκειμένοις. ἀλλ' οὐκ εἶασεν ἡ φιλοδοξία, καὶ ὁ τῶν ἐπαίνων ἔρωσ, ὧν ἡ δύναμις οὕτως ὑπερίσχυσεν, ὥστε καὶ οἱ τούτων καταφρονεῖσθαι δεῖν γνώμην ἀποφηνάμενοι, αἷς ἔγραψαν βίβλους

- ο. [7] τὸ ἴδιον ὄνομα ἐπέθεντο, τῆς δόξης ἐφιέμενοι ἧς εἴτινες ὑπερίδοντες εὐρίσκονται ἄνδρες ἀγαθοὶ γενόμενοι τοσοῦτω ταύτης τυχεῖν εἰσιν ἀξιώτεροι. Εὐχαρίστου γὰρ ἐστὶ ψυχῆς, τοὺς ἐσθλοὺς γεγονότας, καὶ ταῖς ἰδίαις ἀρεταῖς τὸ ἀνθρώπινον γένος τὰ μεγάλα ὠφελήσαντας ἐπαίνοις ἐξαιρεῖν, καὶ τῇ μνήμῃ τῶν μεταγενεστέρων παραδιδόναι, ἵνα τούτους δικαίας ἀποδοχῆς τυγχάνοντας ὀρῶντες, εἰς τὸν ὅμοιον αὐτοῖς ζῆλον ἐπάγωνται. Καὶ ὁ θεὸς ἐπαινεῖται, οὐ τῷ δεῖσθαι τῶν ἀνθρώπων ἐγκωμίων, ἀλλ' ἵνα τῷ τῆς σωτηρίας, καὶ πάντων τῶν ὄντων ἀρχηγέτῃ ἡ ὠφειλομένη τιμὴ εὐχαρίστω, κοῦκ ἀμνημονούσῃ τῇ
- ο. [8] διανοίᾳ ἀποδοθῆ. Ἀχά|ριστοι τοίνυν, καὶ τῆς κοινῆς ἀπάντων ὠφελείας ἐπιλελησμένοι ἐμοὶ φαίνονται, οἱ παιδεῖα, καὶ λόγοις δυνατοὶ ὄντες, τὰ τοῖς πολλοῖς ἀξιεπαινέτως δρασθέντα γράμμασι παραδοῦναι, καὶ τὴν κατ' αὐτοὺς ἡλικίαν ἐκλαμπρῦναι ἡμέλησαν, ἧ τε γραφῆς ἡ τιμὴ ὠφείλετο τοῦ μὴ παντάπασιν ταύτην ἀνδρῶν ἐπιστημόνων χηρεῦσαι δοκεῖν. Ἀλλὰ ταῖς βίβλους πρώτην ἐντυχῶν αἷς τῶν Φράγκων ἡρώων τῶν τὴν Ἰουδαίαν, καὶ τὴν τοῦ σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ταφὴν ἐλευθερωσάντων αἱ πράξεις ἱστοροῦνται, τῶν τισι παρ' ἡμῖν Κελτῶν, καὶ Λατίνων ἀπλοῖκῶς λίαν, καὶ ἀκόσμως γε-
- ο. [9] γραμμέναις, | καὶ διὰ τοῦτο ὀλίγοις τῶν σήμερον σοφῶν γνώριμοις· ἠγανάκτησα δεινοπαθήσας τηλικούτους ἄνδρας οὐδενὸς τῶν παρὰ τοῖς Ἑλλήσι καὶ Ῥωμαίοις διαβεβοημένων καταδεεστέρους, οὕτως ἀφανεῖς γενέσθαι, ὥστε τίνες ἦσαν, καὶ τίνα πεπράχασιν πᾶσι σχεδὸν ἀγνοεῖσθαι, καὶ τούτους ὑπελάμβανον ἀχαρίστους, καὶ μέμψεως ἀπάσης ἀξίους οἱ παιδεῖα, καὶ τῇ περὶ τοὺς λόγους δεινότητι προφέροντες, ταύτην μετελθεῖν τὴν ἱστορίαν ἀπηξίωσαν, ἐκεῖνων ἐπιλελησμένοι, οἱ ὑπὲρ τε τοῦ θεοῦ λατρείας, καὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας τοσοῦτον πόλεμον ὑπέστησαν. Μάλιστα δὲ τοῖς τότε τῶν Ἑλ-
- ο. [10] λήνων | σοφοῖς δυσχερᾶναι συνέβαινεν, οἱ καίπερ τοῦ σφετέρου ἔθνους, πλεῖστα κατ' ἐκείνους χρόνους πρὸς τῶν Φράγκων εὐεργετηθέντος, καὶ τὰ πολλὰ τῆς πάλαι κατὰ τὴν βραχυτέραν Ἀσίαν ἀπωλολυίας ἀρχῆς τοῖς τούτων πόνοις, καὶ κινδύνοις ἀναλαβόντος· ὅμως φθόνῳ τινί, καὶ κακοηθείᾳ ἐμφύτῳ ἐφελκόμενοι, οὐδενὸς οὔτ' ἐπαίνου, οὔτε μνήμης εὐπροποῦς ἐκείνους ἠξίωσαν, τοῦναντίον δὲ πικρῶς ἐλοιδόρησαν, βλασμιῶν ἀμάξας ὅλας κατασχεδάσαντες, ὃν τρόπον καὶ οἱ τούτων αὐτοκράτορες πλείστας ὕσας ἠδυνήθησαν τοῖς χρι-
- ο. [11] στιανῶν στρατοπέδοις κωλύμας συνεσκεύασαν. ὧν τὰς ἀρετάς, εἰ | καθὼς ἔδει μιμησάμενοι ὁμαιχμίαν ἐποίησαν οὐκ ἂν ποτ' εἰς τοσοῦτο μεγέθους ἀφικονθ' οἱ βάρβαροι, καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις ἔτι καὶ νῦν βασιλείας εἶχε χριστιανούς. Ἐγὼ δὲ Φράγκος ἀνήρ, καὶ τῶν σῶν ὑπηκόων εἷς (ὧ̄ μέγα δυνάμενε

1. 'Η σελίδα τίτλου τοῦ ἀριθ. 1.

ΠΑΡΑΔΕΙΞΙΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ ΤΗΣ
 ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ ΠΑΥΛΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ
 ΚΟΡΙΝΘΙΩΝ Α΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ
 ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ ΤΗΣ ΔΙΑΔΟΧΟΥ

Η ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΗΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΙΑΣ ΤΗΣ
 ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ ΔΙΑΔΟΧΟΥ, ΚΑΙ ΤΗΣ
 ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ ΤΗΣ ΣΥΝΑΓΩΓΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.

Α Φ Ε

ΑΥΤΗ Η ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΗΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΙΑΣ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ ΔΙΑΔΟΧΟΥ, ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ ΤΗΣ ΣΥΝΑΓΩΓΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.

ΑΥΤΗ Η ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΗΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΙΑΣ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ ΔΙΑΔΟΧΟΥ, ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ ΤΗΣ ΣΥΝΑΓΩΓΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.

3. Η τελευταία σελίδα του άριθ. 4.

ΕΥΧΟΛΟΓΙΟΝ

ΕΥΜΥΘΟΙΣΙ ΤΑ ΚΑΛΑ ΓΙΓΜΕΤΑΙ ΠΟΙΟΙΣ.

Η ΣΕΛΙΔΑ ΤΙΤΛΟΥ ΤΟΥ ΑΡΙΘ. 4.

2. Η σελίδα τίτλου του άριθ. 4.

5000
 Η ΕΒΕΛΙΟΥ
 6427103

Ὁ παρὸν Βασιλεὺς πύτυπται ἐπέτιση ἀγρίε Ἰακώβου τοῦ
 Πλορηίου. ὅτηρ πρέχει πλίσια τρωπαεῖα, ἰδιόμειλα,
 καφόματι καὶ σιωμῆδρια, ἀσὺδλῆχόντα μὴ
 εἰς πλάση, καὶ καλῶν Βασιλεῶν.
 Οὐκ ὄσην εἰ τοῖς ἀλλοῖς τοῖς πρῆτυπῶσι περὰ τῶν
 ἄλλων πρῆτυπῶν. ὁμοιωμῶσι τὸν αὐτὸν
 ἐπιμειλῶσι καὶ ἐπιδορῶσι, συμμεῶν
 ἀπορχοῦ κληρίου τῶν
 εὐερίων.

Ἦν πρὸς τὴν εἰς ἀφῶν οἰκομῶν. * 81 *

4. Ἡ σελίδα τίτλου τοῦ ἀριθ. 5.

Ἦν πρὸς τὴν εἰς ἀφῶν οἰκομῶν.
 ΒΥΒΛΙΟΥ ΜΕΞΟΠΡΤΥΧΩ
 ΚΑ ΒΒΥΥ ΔΔ ΕΕ ΖΖ ΗΗ ΘΘ ΙΙ ΚΚ.

Ἦν πρὸς τὴν εἰς ἀφῶν οἰκομῶν.

VENETIIS, Apud Iacobum Leonicinum.
 M D LXXIX.

5. Ὁ κολοφώνος τοῦ ἀριθ. 5.

βασιλεῦ) τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας ἐμπειρίαν τινὰ ἔχων (ἀποδεξαμένον καὶ εἰς τοῦτο παρορμήσαντος τοῦ κρατίστου καὶ γενναιοτάτου ἀνδρὸς τοῦ Κυρίου κόμητος τῆς Σχωμβέργης φ̄ διὰ τὴν σύνεσιν καὶ πίστεως βεβαιότητα τὰ μέγιστα καὶ σεμνότατα τῆς σῆς βασιλείας ἐπέτρεψας) ἔγνωκα τοῖς τῶν Ἑλ-

- σ. [12] λήνων λόγοις χρησάμενος, οὗς ἀληθῶς εἰπεῖν τῶν | ἄλλων ἀπάντων πρεσβεῦειν οἶμαι, τὰ τοῖς σοῖς προγόνους καὶ τῷ σῶ ἄλκιμωτάτῳ ἔθνει λαμπρῶς πεπραγμένα διηγεῖσθαι, ἵνα μανθάνωσιν οἱ Ἕλληνες οἷτε νῦν ὄντες καὶ οἱ ἔπειτα γενησόμενοι τὰ μέγιστα τοὺς σφῶν πατέρας εἰς ἑαυτοὺς ἐξημαρτηκότας μὴ τοῖς Φράγκοις συμφορήσαντας. Κἄν ποτε παράσχοι ὁ θεὸς λαβόντας ἡμᾶς τὰ ὄπλα εἰς τὴν τούτων ἀδθις ἰέναι βοήθειαν ἀσπασίως ἡμᾶς προσδέξωνται, καὶ μὴ κακὰ ῥάπτωσι τοῖς εὐποιεῖν ἐκείνους προθυμουμένοις. Ταύτην τὴν ἱστορίαν εἰς τέσσαρας βίβλους διηρημένην, καὶ τὰ τοῖς Φράγκοις ὑπὲρ τῆς
- σ. [13] ἔλευθέρωσεως τῆς κλεινῆς, | καὶ μεγαλοδόξου πόλεως Ἱερουσαλήμ κατορθωθέντα μέχρι τῆς ἀλώσεως αὐτῆς ὑπὸ τούτων, καὶ τὰ ὕστερον γεγενημένα μέχρις οὗτου ταύτης ἐκείνους ὁ Σαλαδίνος ἀπέωσε περιέχουσαν, σοὶ τήμερον καθιεροῦμαι, βασιλικὸν ὄντως διήγημα, καὶ τῇ σῇ μεγαλειότητι προσενεχθῆναι προεπωδέστατον, ἅτε παντοίας ἀρετῆς, καὶ τε πρὸς τὰ καλὰ νουθεσίας γέμον. Ὁπερ εὐάρεστόν σοι γενόμενον ἔαν γνοίην, τάχα θεοῦ διδόντος, καὶ τἄλλα τὰ ἐφεξῆς ὑπὲρ τὴν αὐτὴν Ἱερουσαλήμ τοῖς σοῖς προγόνους χριστιανοτάτοις βασιλεῦσι Φιλίππῳ τῷ σεβαστῷ, καὶ ἀγίῳ Λοδοϊκῷ συντελεσθέντα τοῖς αὐτοῖς
- σ. [14] λόγοις μετελεύσομαι. | Κἄν τῷ μεταξὺ πρὸς τὸν θεὸν εὐχὰς ποιήσομαι μακρὰν σοι εὐδαιμόνων ἐτῶν περιόδον χορηγήσαι, τὴν τῆς σῆς βασιλείας ἀσφάλειαν, καὶ βεβαίωσιν, τὴν τῶν ὑπηκόων εὐνοίαν, καὶ τῆς κατὰ πολέμους πατρώας ἀρετῆς μιμητὴν γενέσθαι.

Ὡδε βίην τ' ἀγαθὸν καὶ Φράγκων ἴφι ἀνάσσειν,
Καὶ ποτὲ τίς τ' εἴπησι πατρὸς δ' ὄγε πολλὸν ἀμείνων,
Ἐκ πολέμου ἀνιόντα, φέρεις δ' ἕναρα βροτόντα Τούρκους ἐξελάσας.

- σ. [15] Εἰς τὸν ξυγγεγραμμένον τῷ κυρίῳ Λουχατίῳ ἱερὸν πόλεμον.
Λεινὸς ἔρωσ Χριστοῦ διαπόντιον ἤγεν Ἄρηα
Φραγκιγενῶν, ἱεροῖς προσπελάσαι Σολύμοις,
Πάμπαν ἀφειδήσαντας ἑῶν ψυχῶν, κτεάνων τε
Ἐξάντας μακροῦ δι' οὐδὲν ὁδοιπορίῃ,
Ὡστε πόλει ναοῖς τε θεοστιβέεσσιν ἀλάλκειν
Δούλιον ὀθνεῖης ἤμαρ ἀπιστοσύνης.
Κἄνγε ταλαντεύουσα τύχη ἔτεραλκέα νίκην,
Ἐμπνεύσειε μένος στήθεσι βαρβαρικοῖς;
Ἄλλ' ἔμπης ἤσσαθεν. εἰοῖς χραίσμησε μαχηταῖς
Καλάτε στήσασθαι δῶκε τρόπαια θεός.
Ταῦτ' ἄρα Θουκυδίδη Δουχάτιος ἵκελος ἀδὴν

α.[16] Ατρεκέως νεαρῆ ἄπυεν ἐν σελίδι,
 Χριστιανοῖς ὡς ξυμμαχέων, μὴ φροῦδα γενέσθαι
 Τόσσα μὲν ἠρώων ἔργα πάλαι γενέων,
 Ἑλλαδικαῖς Μούσησι κεκασμένος, οὐχὶ δόλοισι
 Φραγκιγενῆς Γραικαῖς οὐ φθονέων χάρισιν
 Οὐδ' οἶος κακόφρων τότε Ἄλέξιος, ἐμβασίλευε
 Βασκανίης τε γέμων, κ' οἰστροπάτακτος ἀνήρ
 Ἀλλοτρίῃ κοτέων ὡς κληθόνι, μύρι' ἔθηκε
 Χριστιανός περ ἐὼν ἄλγεα χριστιανοῖς·
 Ἀλφίτα γὰρ τιτάνω φυρῶν φθονερός καὶ ἀναλκίς
 Μήδετο λευγαλέην πᾶσι βιοφθορίην
 Ἀλλ' οὗτος ποτ' ἔμελλεν (ἔχει θεὸς ἔκδικον ὄμμα)
 Γλώσση ἐλέγγεσθαι ὀφιγενεὺς ἰδίῃ,
 Ἐν γὰρ ἰῆ βίβλω Δουχάτιος ἄμμιν ἔδειξεν
 Ἑλλήνων ἀπάτην, Ἑλλάδος εὐεπίην.

N. O. ΒΟΡΒΟΝΙΟΣ

8

ΠΕΤΡΑ ΤΟΥ ΣΚΑΝΔΑΛΟΥ ΗΤΟΙ ΔΙΑΣΑΦΗΣΙΣ της αρχης και αιτίας σχισματος των δυο Εκκλησιων Ανατολικης και Δυτικης μετα των πεντε διαφορων.

i.e. LAPIS OFFENDICULI fine EXPOSITIO Originis et Causae Discidii duarum, Orientalis scilicet et Occidentalis, Ecclesiarum, cum quinque Controversiis. LONDINI: Typis J. C. HABERKORNII, 1762.

8ο μικρό, σ. 198 - 12 τετράδια (Α - Μ) και ένα δυάδιο (Ν). Οί πρώτες 6 σελίδες χωρίς ἀρίθμηση και οί υπόλοιπες ἀριθμημένες, με ἀριθμούς μέσα σε ὀρθογώνιες ἀγκύλες, [7] - [198]. Ἡ σελίδα 6 λευκή και τὸ τελευταῖο φύλλο δὲν ὑπάρχει. Στις σελίδες 2 - 5 χωρίς ἀρίθμηση πρόλογος, ἑλληνικά και λατινικά, με τὴν ὑπογραφή: Γερασῖμος Αὐλωνίτης, Ἐπίσκοπος ἐν Ἀρκαδία. | *Erasmus Aulonita, Episcopus in Arcadia*. Στις σελίδες [7] - [198] ἡ λατινική μετάφραση.

Μαρκιανὴ Βιβλιοθήκη: 59 C 115.

Τὴν ἔκδοση πού βιβλιογραφεῖται ἐδῶ παρουσίασε ὁ ΒÖRJE ΚΝÖS, Ἐπίσκεψη Κρητικοῦ ἐπισκόπου στὴ Σουηδία τὸν ΙΗ' αἰώνα, «Κρητικά Χρονικά», 15 - 16 (1961 - 1962) 59 - 65 + πίν. Γ' - Δ', ἀπὸ πληροφορίες και φωτογραφίες πού τοῦ παραχώρησε ὁ Μ. Ι. Μανούσακας, ὅπως σημειώνεται στὴ σ. 60, σημ. 5. Στὴ μελέτη αὐτὴ ὑπάρχουν και τὰ βιογραφικά τοῦ Γεράσιμου Αὐλωνίτη/Erasmus Aulonites, πού ὑπογράφει τὸν πρόλογο τῆς ἔκδοσης. Γιὰ τὸ Γεράσιμο Αὐλωνίτη, ἐπίσκοπο Ἀρκαδίας, βλ. και Ν. Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗ, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης, τ. Α'. Αἰ πηγαί. Ἐν Ἀθήναις 1974, σ. 478 - 479, ὅπου και οἱ παραπομπές στὴν παλαιότερη βιβλιογραφία.

Ἀναγράφω ἐδῶ τὶς ἐκδόσεις καὶ μεταφράσεις τοῦ βιβλίου. Ἐκδόσεις: α' Λειψία 1718 (Β.Η., XVIII αί., τ. I, ἀρ. 118), β' Λειψία 1743 (Β.Η., XVIII αί., τ. I ἀρ. 309), γ' Ἀμστερνταμ 1760 (Β.Η., XVIII αί., τ. I ἀρ. 556), δ' Βιέννη 1783 (Β.Η. XVIII αί., τ. II ἀρ. 119), ε' Ἀθήνα 1840 (ΓΚΙΝΗΣ-ΜΕΞΑΣ, τ. Β' ἀρ. 3368). ζ' Ἀθήνα 1841 (ΓΚΙΝΗΣ-ΜΕΞΑΣ, τ. Β' ἀρ. 3521), ζ' Ἀθήνα 1863 (ΓΚΙΝΗΣ-ΜΕΞΑΣ, τ. Γ' ἀρ. 9860), η' Ἀθήνα 1865 (ΗΛΙΑ ΤΣΙΤΣΕΛΗ, Κεφαλληνιακὰ Σύμμικτα, τ. Α' σ. 473· ὁ Legrand δὲν τὴν ἀναγράφει στὴ Bibliographie Ionienne), θ' Ἀθήνα 1969 (ἐπιμέλεια Κωνσταντίνου Γκέλη). Μεταφράσεις: α' 1721 (ἀραβικά· ΗΛΙΟΥ, Προσθήκες Α', σ. 20), β' 1743 (γερμανικά), γ' 1752 (λατινικά· Β.Η., XVIII αί., τ. I ἀρ. 416· οἱ ΛΑΛΑΣ-ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΣ, 18 αί., τ. Β' ἀρ. 356 τὴν ἐπαναλαμβάνουν), δ' 1762 (ἡ ἐκδοση ποὺ περιγράφεται ἐδῶ), ε' 1787 (γερμανικά), ζ' (ρωσικά)· βλ. Χ. Γ. ΠΑΤΡΙΝΕΛΗΣ, Ὀρθοσκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία, τ. 6, Ἀθήνα 1965, σ. 33-37, ἄρθρο Ἠλίας Μηριάτης. Τοῦ ἔργου ὑπάρχει καὶ ἀνέκδοτη ἰταλικὴ ἀναίρεση: βλ. ANTONIO ALECCI, Una traduzione italiana della «Petra Skandalu» di Ilias Miniatis e un anonima confutazione, «Annali della Focoltà di Lettere e Filosofia dell'Università degli Studi di Bari» XI (1966)· ἀνάτυπο μὲ χωριστὴ ἀρίθμηση σ. 24. Ἀναίρεση τοῦ ἔργου: Napoli 1764 (Β.Η., XVIII αί., τ. II ἀρ. 608).

9

Αἰσώπου τοῦ Φρυγῶς βίος, καὶ μῦθοι ἑλληνιστί, καὶ λατινιστί, Μετὰ καὶ ἄλλον, ὡς ἐν τῷ Πίνακι φαίνεται.

AESOPH PHRYGII FABULATORIS CELEBERRIMI VITA, ET FABULAE GRAECE, ET LATINE, Nunc ex optimis exemplaribus quam correctissime in lucem editae, Cum aliis Opusculis, quae sequenti indicabuntur Pagella. VENETIIS, MDCCLXX. TYPIS ANTONII BORTOLI. SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

8^ο μικρό, σ. 272.

Βιβλιοθήκη Ἑλληνικῆς Κοινότητος Τεργέστης ἀρ. 53.

Στὴ σ. 1 ὁ τίτλος, σ. 2 λευκή, σ. 3 *AD LECTOREM*, σ. 4 *Index auctorum hujus libri*, σ. 5 *Αἰσώπου τοῦ μυθοποιῶ βίος Μαξίμου τῷ Πλανούδη συγγραφείς / Aesopi fabulatoris vita, a Maximo Planude composita*, σ. 75 *Αἰσώπου μῦθοι / Aesopi fabulae*, σ. 166, 167 *Γαβρίου Ἑλληρος τετράστιχα / Gabriae Graeci tetrasitica*, σ. 184 *Arthonii Sophistae Exercitamentis / Ἐκ τῶν Ἀφθονίου Σοφιστοῦ Προγυμνασμάτων*, σ. 185 *Μῦθοι ἐκ τῶν Φιλοστράτου εἰκόνων / Fabulae ex Philostrati Imaginibus*, σ. 187 *Ex Hermogenis exercitamentis prisciano interprete*, σ. 188 *Quas fabulas Philosophia recipiat, quas item rejiciat, ex commentario Marcolii in Somnium*

Scipionis, σ. 190 *Ex Aulli Gellii, Libro secundo, capite undetrigesimo. Apologis Aesopi Phrygis memoratus non inutilis*, σ. 192, 193 *Ὁμήρου Βατραχομομαχία* / *Homeri Ranarum et Murium Pugna*, σ. 210 *Interpretatio propriorum nominum quae in Βατραχομομαχία Ranis & Muribus Tribuntur*, σ. 211 *Ἐπιτάφιον εἰς Ὁμηρον, Ἀντιπάτρου Σιδωνίου* [ἐπίγραμμα ἑλληνικά], *Μάρκου Μουσούρου τοῦ Κρητῶς* [ἐπίγραμμα στοῦ ποίημα «Τὰ κατ' Ἡρῶ καὶ Λέανδρον»], *Τοῦ αὐτοῦ* [Μάρκου Μουσούρου τοῦ Κρητῶς, ἐπίγραμμα] *Εἰς Μουσαῖον*, σ. 212, 213 *Μουσαίου τὰ κατ' Ἡρῶ καὶ Λέανδρον.* / *Musaeus de Ero, et Leandro*, σ. 232 *Expositio Capitum Admonitionum, edita ex tempore ab Agapeto Diacono Sanctissimae dei magnae Ecclesiae. Quorum apex literarius sic pote habet. Divo, ac pientissimo Imperatori nostro justiniano. Agapetus minimus Diaconus.* / *Ἐκθεσις κεφαλαίων παραινετικῶν σχεδιασθεῖσα παρὰ Ἀγαπητοῦ Διακόνου τῆς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας. Ὡν ἡ ἀκροστιχίς ὧδε πως ἔχει. Τῷ θειοτάτῳ, καὶ εὐσεβεστάτῳ βασιλεῖ ἡμῶν Ἰουστινιανῷ, Ἀγαπητὸς ὁ ἐλάχιστος Διάκονος*, σ. 256 *Hyppocratus justurandum. Nicolao Perotto Interprete* / *Ἰπποκράτους Ὁρκος*, σ. 258 *ὑπόθεσις τῆς Γαλεωμομαχίας*, σ. 259 *Γαλεωμομαχία*, σ. 270 *Index fabularum*, σ. 272 *Finis*.

Στις σ. 5 - 165, 184, 232 - 255 κείμενο δίστηλο ἑλληνικὸ καὶ λατινικὸ. Στις σ. 166 - 183, 185 - 210, 256 - 257 κείμενο στὴν ἀριστερὴ λατινικὸ, στὴ δεξιὰ ἑλληνικὸ. Στις σ. 3 - 4, 270 - 272 κείμενο μόνο λατινικά. Στις σ. 211, 258 - 259 κείμενο μόνο ἑλληνικά.

Ὁμοια εἶναι ἡ ἔκδοσις τοῦ 1747 (B.H., XVIII αἰ., τ. I ἀρ. 346) καὶ τοῦ 1760 (B.H., XVIII αἰ., τ. I ἀρ. 541, σ. 504). Ἡ ἔκδοσις ποῦ περιγράφεται ἐδῶ περιλαμβάνεται στοῦ ΗΛΙΟΥ, Ἀβιβλιογράφητες ἀρ. 211α, ἀπὸ τὸν κατάλογο τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Γρηγορίου Σίδης (N. - A. CHEORGHU, *Grigorie al Sidei*, Παρίσι 1953, σ. 101). Ἄλλες ἐκδόσεις τοῦ βιβλίου τὸ 1707 καὶ τὸ 1727 (ΗΛΙΟΥ, Ἀβιβλιογράφητες ἀρ. 119α καὶ 149α).

10

ΟΚΤΩΗΧΟΣ, ΝΕΩΣΤΙ. Μετατυπωθεῖσα ΚΑΙ Μετ' ἐπιμελείας διορθωθεῖσα. ΕΝΕΤΙΗΣΙ, Παρὰ Νικολάῳ τῷ Σάρω Ἐν ἔτει, 1775. Con Licenza de' Superiori.

8^ο μικρὸ, σ. 208 [= τετράδια Α - Ν = 13].

Βιβλιοθήκη Ἑλληνικῆς Κοινότητος Τεργέστης : ἀρ. 1226.

Περιεχόμενα : σ. 1 τίτλος, μέσα σὲ τυπογραφικὸ πλαίσιο, σ. 2 λευκή, σ. 3 ξυλογραφία καὶ ἀλφάβητα : ἑλληνικά κεφαλαῖα, λατινικά κεφαλαῖα, ἑλληνικά μικρά, λατινικά μικρά καὶ αω, βψ[. . .] μν. *Εὐχὴ Κυριακῆ Πάτερ Ἡμῶν* [. . .], σ. 4 Ἀσπασμὸς τοῦ Ἀγγέλου πρὸς τὴν ἀγιωτάτην Παρθένον. Σύμβο-

λον "Άγιον τῆς ἀμωμότητος Πίστεως τῶν Ὁρθοδόξων χριστιανῶν, σ. 6 Ὁ "Άγιος Ἰωάννης ὁ Λαμασκηνός, σ. 7 Ἀρχὴ σὺν Θεῷ Ἀγίῳ τῆς Ὀκτωήχου Ἦχος Α'.

[Δεμένο μαζί] Ὀκτώηχος σὺν τε Λεξικῶ. . . Σάρος Ἐνετίησι 1714 (Β.Η., XVIII αί., τ. Ι ἀρ. 94, σ. 118).

Τὸ βιβλίον ποὺ περιγράφεται ἐδῶ τὸ ἀναφέρουν καὶ οἱ ΛΑΛΑΣ - ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΣ 18 αἰ., τ. Β' ἀρ. 520 σ. 116 μὲ πηγὴ πληροφορίας τους τὸ χειρόγραφο κατάλογο τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Τερζέστης. Ἄς σημειωθεῖ ὅτι οἱ ΛΑΛΑΣ - ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΣ, ὅ.π. ἀρ. 470 ἀπὸ ἀντιγραφικὸ λάθος δημιουργοῦν ἔκδοση Πεντηκοσταρίου ἀπὸ τὸ Βόρτολη τὸ 1771. Πρόκειται γιὰ ἀντίτυπο Πεντηκοσταρίου τοῦ 1777 (Γ. Σ. ΠΛΟΥΜΙΔΗΣ, «Θησαυρίσματα» 6 (1969) 145, ἀρ. 13).

Ἡ ἔκδοση αὐτὴ εἶναι ἡ 6η τοῦ Σάρου καὶ εἶναι ὅμοια μὲ τὴν 5ῃ ἔκδοση τοῦ 1770 (ΛΑΛΑΣ - ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΣ 18 αἰ., τ. Β' ἀρ. 467 σ. 90, ὅπου καὶ εἰκόνα τῆς σελίδας τίτλου). Γιὰ τὶς τέσσαρες πρῶτες ἐκδόσεις Ὀκτωήχου τοῦ Σάρου βλ. ΗΛΙΟΥ, Προσθήκες Α' ἀρ. 137 σ. 180, μὲ τὴν παρατήρηση ὅτι ἡ ἔκδοση τοῦ 1714 δὲν εἶναι ἔκδοση Ὀκτωήχου ἀλλὰ τοῦ Λεξικοῦ τῆς.

11

ΑΡΧΙΕΡΑΤΙΚΟΝ ΠΕΡΙΕΧΟΝ ΤΑΣ ΘΕΙΑΣ ΚΑΙ ΙΕΡΑΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ, ΚΑΙ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ, Ἡτοι τῶν Προηγουσμένων. Ἐτι δὲ ΚΑΙ ΤΑΣ ΤΑΞΕΙΣ ΠΑΣΩΝ ΤΩΝ ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΩΝ, Ἐκδοθὲν ἤδη εἰς χεῖρισιν τῶν Ἀρχιερέων, Νῦν δὲ τὸ Δεύτερον Μετατυπωθέν. μετὰ καὶ τινων ἀναγκαίων Ευχῶν, ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ, ΚΑΙ ΑΝΑΛΩΜΑΣΙ ΤΟΥ ΠΑΝΙΕΡΩΤΑΤΟΥ ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΟΡΟΥΣ ΣΙΝΑ [χαλκογραφία μὲ παράσταση καὶ ἐπιγραφή:] Ο ΔΕΙΠΝΟΣ Ο ΜΥΣΤΙΚΟΣ. ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ ἁμος'. 1776 ΠΑΡΑ ΑΝΤΩΝΙΩ Τῷ ΒΟΡΤΟΛΙ. SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

4^ο μεγάλο, σ. 76 [8 διάδια Α - Η καὶ 1 τριάδιο Γ], ἐκτύπωση δίχρωμη (μαῦρο - κόκκινο).

Στῆ σ. 1 ψευδοτίτλος, σ. 2, 4 λευκές, σ. 3 τίτλος, σ. 5 Προσφώνηση τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σινᾶ Κυρίλλου, ἐπιμελητῆ τῆς ἔκδοσης, πρὸς τοὺς ἀναγνώστες ἀρχιερεῖς, σ. 6 ὄλοσέλιδη ξυλογραφία, ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, σ. 7 ἡ Θεία Λειτουργία τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, σ. 18 ξυλογραφία ὄλοσέλιδη, ὁ ἅγιος μέγας Βασίλειος, σ. 34 ὄλοσέλιδη ξυλογραφία, ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Διάλογος.

Βιβλιοθήκη Βατικανοῦ : *Mai XI. I. X. II.*

Ἀρχιερατικὸν ἐκδόθηκε τὸ 1643 (ΗΛΙΟΥ, Προσθήκες Α' ἀρ. 40, σ. 85) καὶ τὸ 1676 (ΦΩΣΚΟΛΟΣ, ἀρ. 35 σ. 44 - 45), δίστηλο μὲ λατινικὴ μετάφραση ἀπὸ τὸν Habert· προερχόταν ἀπὸ τὴν Καθολικὴ Ἐκκλησία καὶ ἀπευθυνόταν

στούς Ούνιτες. "Ας σημειωθεί ότι από τή σύγκριση τῶν δύο ἐκδόσεων προκύπτει ὅτι ἡ ἐκδοση τοῦ 1676 ἀποτελεῖ τεχνητό ἐκσυγχρονισμό τῆς ἐκδοσης τοῦ 1643 : ἀλλάζει μόνο ἡ σελίδα τίτλου, ἐνῶ τὸ ὑπόλοιπο σῶμα τοῦ βιβλίου παραμένει τὸ ἴδιο. Ἡ μέθοδος τοῦ τεχνητοῦ ἐκσυγχρονισμοῦ τῶν ἐκδόσεων ἦταν συνηθισμένη στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας (ΗΛΙΟΥ, Προσθῆκες Α', σ. 25 - 27) καὶ ὄχι ἄγνωστη στὶς μέρες μας (ΛΙΝΟΣ ΠΟΛΙΤΗΣ, «Ἐλληνικά» 21 (1968) 239).

Ἀντίθετα μὲ τὸ Ἀρχιερατικὸ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας γιὰ τοὺς Οὐνίτες, ποὺ ἔχει 800 περίπου σελίδες, τὸ Ἀρχιερατικὸ τῶν Ὀρθοδόξων εἶναι πάντοτε λιγοςέλιδο (59 - 76 σελίδες), μὲ μεγάλα γράμματα γιὰ τοὺς ἡλικιωμένους ἀρχιερεῖς : «καθαρωτέρω, καὶ εὐκρινεῖ τύπω εἰς χρῆμα τῶν ἐν γήρα διατελούντων» (Ἀρχιερατικὸν 1714 σ. [7]). Μέχρι τὸ 1820 ὑπάρχουν 6 βιβλιογραφημένες ἐκδόσεις (οἱ 5 πρώτες στῆ Βενετία ἀπὸ τὸ Βόρτολη) : α' 1714, ἐπιμέλεια τοῦ μητροπολίτη Νύσσης Μητροφάνους (Β.Η., XVIII αἰ., τ. I ἀρ. 91 σ. 117), β' 1773, ἐπιμέλεια τοῦ ἀρχιεπισκόπου Σινᾶ Κυρίλλου (Β.Η., XVIII αἰ. τ. II ἀρ. 779 σ. 165), γ' 1776, ἐπιμέλεια τοῦ ἴδιου (ἡ ἐκδοση ποὺ περιγράφεται ἐδῶ), δ' 1777, ἐπιμέλεια τοῦ ἴδιου (Β.Η., XVIII αἰ., τ. II ἀρ. 873, σ. 234), ε' 1779 «*προτροπῇ καὶ ἀναλώμασι*» τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Ἀβραμίου (Β.Η., XVIII αἰ., ἀρ. 946, σ. 297 - 298), ζ' Κωνσταντινούπολη 1820 (ΓΚΙΝΗΣ - ΜΕΣΛΕ, τ. Α' ἀρ. 1213, σ. 194).

Ἐπιπλέον καὶ ἐκδοση τοῦ 1770, ἔμμεσα γνωστὴ : «*Κυρίλλου ἀρχιεπισκόπου ἀρχιερατικόν. Ἐνετίησιν 1770*» (Κατάλογος τῶν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἐν Βιέννῃ ἐθνικῆς ἐλληνικῆς σχολῆς βιβλίων, Βιέννη 1846, φωτοτυπικὴ ἐπανεκδοση Ν. Καραβία, Ἀθήνα 1967, ἀρ. 647 σ. 25, ἀπ' ὅπου ἀντιγράφουν οἱ ΛΑΔΑΣ - ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΣ, 18 αἰ. τ. Α' ἀρ. 115, σ. 120).

Ἀπὸ τίς ἐκδόσεις αὐτὲς ἡ β', ἡ γ' καὶ ἡ δ' (καὶ ἡ ἔμμεσα γνωστὴ) εἶναι ὅμοιες, ἐνῶ ἡ ε' ἀκολουθεῖ τὴν α', ἐπαναλαμβάνοντας τὴν ἀφιέρωση στὸν Ἰωάννη Κωνσταντῖνο Βασαράβα τῆς α' ἐκδοσης.

Γιὰ τὸν ἐπιμελητὴ τῆς α' ἐκδοσης μητροπολίτη Νύσσης Μητροφάνη βλ. S. SALAVILLE, Deux Crétois établis à Venise au XVIIe siècle, ΕΕΒΣ 24 (1954), 862, γιὰ τὸν ἐπιμελητὴ τῶν β' - δ' ἐκδόσεων Ἀρχιεπίσκοπο Σινᾶ Κύριλλο (1759 - 1790) βλ. Κ. ΑΜΑΝΤΟΥ, Σύντομος ἱστορία τῆς ἱεράς μονῆς Σινᾶ, Θεσσαλονίκη 1953, σ. 64 - 68.

Ἀνατυπώνεται ἐδῶ ὁ πρόλογος τῆς ἐκδοσης τοῦ 1776, ὅπου ἀναγράφονται τὰ περιεχόμενα τοῦ βιβλίου, μὲ τὴν παρατήρηση ὅτι ἡ φράση «μετὰ τῆς προσηκούσης ἐπιδιορθώσεως εἰς τὰς εὐχὰς τὰς μετὰ θάνατον συγχωρητικὰς», ἀναφέρεται στὶς σ. 40 - 41 τῆς α' ἐκδοσης τοῦ Ἀρχιερατικοῦ 1714 (πρβλ. καὶ GOAR, Εὐχολόγιον, Βενετία² 1730, σ. 545 - 546), ποὺ ὑπάρχουν οἱ φράσεις : «ὁ τῷ Κορυφαίῳ Πέτρῳ ταύτην τὴν ἐξουσίαν δούς, ὥστε τῶν ἁμαρτημάτων διδοῖναι τὴν ἄφεσιν», «ὁ τῷ Κορυφαίῳ τῶν σῶν Μαθητῶν καὶ

51
1778 L 906

Ἐπιστολῶν Πέτρῳ τὴν σὴν οἰκοδομήσας Ἐκκλησίαν». Οἱ φράσεις αὐτὲς ἄλλαξαν στὶς ἐκδόσεις 1773, 1776, 1777, σ. 46 - 47: «ὁ τοῖς Θείοις καὶ Ἱεροῖς Ἀποστόλοις ταύτην τὴν ἐξουσίαν δούς, ὥστε τῶν ἁμαρτημάτων διδόναι τὴν ἄφεσιν», «ὁ τοῖς Θείοις καὶ Ἱεροῖς Μαθηταῖς καὶ Ἀποστόλοις τὴν σὴν οἰκοδομήσας Ἐκκλησίαν».

Οἱ ἀλλαγές αὐτὲς θεωρήθηκαν ἀναγκαῖες γιὰ νὰ συμφωνεῖ τὸ κείμενο τῶν Εὐχῶν μὲ τὰ δόγματα τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ διαφοροποιεῖται ἀπὸ τὶς θέσεις τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἄς σημειωθεῖ ὅτι στὸ ἀντίτυπο τοῦ Ἀρχιερατικοῦ τοῦ 1714, πού βρίσκεται στὸ Ἑλληνικὸ Ἰνστιτούτο Βενετίας (ΚΕ 12/Α 673), ὑπάρχουν διαγραφές τῶν φράσεων αὐτῶν καὶ τροποποιημένες ἀναγραφές τους μὲ μολύβι.

Ἐδῶ ταιριάζει νὰ διατυπωθεῖ ἡ παρατήρηση ὅτι ὁ Ἀντώνιος Βόρτολης ἦταν ὁ τυπογράφος πού συνεργαζόταν μὲ τὸ φιλοκαθολικὸ κύκλο τοῦ μητροπολίτη Φιλαδελφείας Μελέτιου Τυπάλδου (1685 - 1713) καὶ τῆς Φλαγγινεῖου Σχολῆς Βενετίας (βιβλία - μεταφράσεις τοῦ Τυπάλδου, βιβλία, προγράμματα τῆς Σχολῆς).

(Τὶς ἐκδόσεις Βόρτολη (1702 - 1714) βλ. Β.Η., XVIII αἰ., τ. I ἀρ. 11, 14 (1702), 34 (1705), 47 (1708), 51 (1709), 65 (1710), 70 (1711), 77 (1712), 88 (1713), 91, 93 (1714), ΛΑΔΑΣ - ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΣ, 18 αἰ., τ. Α', ἀρ. 5 (1711) καὶ Μ. ΦΩΣΚΟΛΟΣ, «Ἐβραϊστῆς» 12 (1975) 35 - 37, ἀρ. 10 (1702), 12 (1705). Ἡ βιβλιογραφία γιὰ τὰ τυπογραφεῖα τῆς Βενετίας στοῦ GEORG VELOUDIS, Das griechische Druck- und Verlagshaus «Glikis» in Venedig (1670 - 1854), Wiesbaden 1974. Γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ Κοινότητὰ Βενετίας, τὸ Μελέτιο Τυπάλδο καὶ τὴ Φλαγγινεῖου Σχολή: Μ. Ι. ΜΑΝΟΥΣΑΚΑ, Βιβλιογραφία τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Βενετίας. Μέρος Α'. Γενικά, «Θησαυρίσματα» 10 (1973) 8 - 87, ΑΘ. Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗ, Ἡ Φλαγγινεῖου Σχολή τῆς Βενετίας, Θεσσαλονίκη 1975).

Ἔτσι θὰ μπορούσε νὰ ὑποστηριχθεῖ ὅτι τὸ Ἀρχιερατικὸ τοῦ 1714 ἔχει πηγὴ τὸ Ἀρχιερατικὸ τοῦ Habert, τὸ Εὐχολόγιο τοῦ Goar ἢ χειρόγραφο πού ἐκφράζουν οὐνιτικὲς καὶ φιλοκαθολικὲς τάσεις. Κάτι τέτοιο ὅμως δὲν πρέπει νὰ συμβαίνει, ἀφοῦ καὶ οἱ παλιότερες ἐκδόσεις Εὐχολογίων τῶν Τυπογραφεῶν τῆς Βενετίας (εἶδα τὰ Εὐχολόγια τοῦ 1619 (Β.Η., XVII αἰ., τ. I ἀρ. 105) καὶ τοῦ 1691 (Β.Η., XVII αἰ., τ. III ἀρ. 640)), περιέχουν τὶς φράσεις αὐτὲς, πού φαίνεται ὅτι ἔγιναν ἐπίμαχες μετὰ τὴ σύγκρουση τῶν δύο παρατάξεων, ὀρθοδόξων καὶ φιλοκαθολικῶν τοῦ Τυπάλδου, καὶ γι' αὐτὸ ὁ ἐπιμελητῆς τῆς νέας ἐκδοσης τοῦ Ἀρχιερατικοῦ φροντίζει γιὰ τὴ διόρθωση καὶ δηλώνει ἐμφαντικὰ στὸν πρόλογο τὶς ἀλλαγές του: δύο χωρία, πού τὸν προηγούμενο αἰῶνα δὲν ἐνοχλοῦσαν, τώρα ἐσκανδάλιζαν «κλῆρον καὶ λαόν».

Τοῖς τοῦ Ἀρχιερατικοῦ Καταλόγου Θεοσεβεστάτοις καὶ Σεβασμιωτάτοις ἐν Χριστῷ Πατρῶσι καὶ ἀδελφοῖς ἀπαξάπασιν!

Ὁ ταπεινὸς Ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Θεοβαδίστου Ὁρους Σινᾶ Κύριλλος, τὴν ὀφειλομένην προσκύνησιν, καὶ τὸν γλυκύτατον Ἀσπασμόν.

Τὴν παροῦσαν Θεῖαν καὶ Ἱερὰν Λειτουργίαν τῆς ἀγιωτάτης ἡμῶν Καθολικῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, τὴν τὰς τρεῖς τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν τελετὰς περιέχουσαν, Ἰωάννου τοῦ Χρυσορρήμονος, Βασιλείου τοῦ Οὐρανοφάντορος, καὶ Γρηγορίου τοῦ Διαλόγου, πρὸς δὲ καὶ τῶν χειροτονιῶν τὰς Τάξεις, καὶ τινὰς Ἐδχὰς ἀναγκαίας, ἠθέλησα παραγενομένου μου εἰς Βενετίαν, νὰ ἐκδώσω εἰς Τύπον δεύτερον δι' ἰδίων μοι ἀναλωμάτων, καὶ νὰ τὴν προσφέρω ταπεινῶς πρὸς τὴν ὑμετέραν πατρικὴν εὐμένειαν καὶ ἀδελφότητα, Σεβασμιώτατοι Ἅγιοι Ἀρχιερεῖς, μετὰ τῆς προσηκούσης ἐπιδιορθώσεως πρὸς τὰ ἐσφαλμένα εἰς τὰς Ἐδχὰς τὰς μετὰ θάνατον συγχωρητικὰς, καὶ μετὰ προσθήκης Ἐδχῶν τινῶν ἐπὶ προχειρήσει Ἑγουμένου, Ἀρχιμανδρίτου καὶ Ἀρχιδιακόνου, καὶ εὐχῆς εἰς ταξιδιώτην εἰς χρῆσιν ὑμῶν τῶν Ἁγίων μοι Συναδελφῶν ἐν Χριστῷ. Δέξασθε οὖν ἀντιβολῶ ταύτην μετὰ προθυμίας, καὶ μέμνησθε καμοῦ τοῦ Ἀμαρτωλοῦ ἐν ταῖς θεαῖς, καὶ Ἱεραῖς Τελεταῖς, ἅς ἀδιαλείπτως τῷ Θεῷ προσφέρετε ὅπως σωτηρίας τύχοιμι, καὶ τῆς ἐκ δεξιῶν μοῖρας ἀξιοθείην, Ἐδῶσθε ἐν Κυρίῳ.

12

PROCLAMA DEGL'ILLUSTRISSIMI ED ECCELLENTISSIMI
SIGNORI PROVEDITORI AL SAL. MDCCLXXX PER LI FIGLIUOLI DEL QU. Z. ANTONIO PINELLI STAMPATORI DUCALI.

ΚΥΡΗΓΜΑ ΤΩΝ ΕΚΛΑΜΠΡΟΤΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΞΟΧΩΤΑΤΩΝ ΚΥΡΙΩΝ ΠΡΟΒΛΕΠΤΩΝ ΤΟΥ ΑΛΑΤΙΟΥ. ἀπφ'. 1780. Παρὰ τοῖς Υἱοῖς τοῦ ποτὲ Ἰωάννου Ἀντωνίου Πινέλλη, ΤΥΠΟΓΡΑΦΟΙΣ ΤΟΥ ΔΟΥΚΟΣ.

12^ο σ. 43 + 1 λευκὴ [= 1 ἑξάδιο Α καὶ 1 πεντάδιο Β].

Archivio di Stato di Venezia, Archivio Privato Peruli, busta 34, ἔντυπο β'.

Στὴ σ. 2 ὁ τίτλος ἰταλικά, στὴ σ. 3 ἑλληνικά, σ. 4 *Il serenissimo Principe fa sapere Ed è per Ordine degt' Illustr. ed Eccellentiss. Signori Proveditori al sal Con l autorità dell' Eccellentissimo Senato espressa nel Sovrano Decreto di approvazione 30. Maggio 1778.* σ. 5 Ὁ Γαληνότατος Πρίγκιψ κάνει γνωστὸν καὶ εἶναι διὰ προσταγῆς τῶν Ἐκλαμπροτάτων, καὶ Ἐξοχωτάτων κυρίων Προβλεπτῶν τοῦ Ἀλατίου, μετὰ τὴν Ἐξουσίαν τῆς Ἐξοχωτάτης Γερουσίας φανερωμένην εἰς Δεσποτικὸν ψήφισμα τῆς Ἐπικυρώσεως εἰς τὸ ἔτος 1778. Μαΐου 30. Στὶς σ. 40 - 41 τελειώνει ἡ δημοσίευση, ἰταλικά καὶ ἑλληνικά, τῶν 19 ἄρθρων τοῦ Κηρύγματος: *Dat. dal Magistrato del Sal di 12. Aprile 1780. Giacomo Angaran 2o. Proveditor. Alvise Zen Proveditor. Zuanne Paruta Proveditor. Gastan Mobin Proveditor. Giuseppe Bonomelli Nod. al Sal.* Ἐδόθη παρὰ τοῦ Ἐξοχωτάτου Μαγιστράτου ἐπὶ τοῦ

"Αλατος ἐν Μηνί Ἀπριλλίῳ ιβ'. ἔτει ,αψί'. Ἰάκωβος Ἀγκαράνος Β'. Προβλεπτής. Ἀλοῦζιος Ξένος Προβλεπτής. Ἰωάννης Παρούτα Προβλεπτής. Γατάνος Μολὴν Προβλεπτής. Ἰωσήφ Βονομέλλης Νοτάριος εἰς τὸ Μαγιστράτον τοῦ Ἄλατος. *Addi 22 Aprile 1780. Restò approvato dell' Autorita Sovrana dell' Eccellent. Senato.* σ. 42 - 43 *Addi 22 Aprile 1780. In pregati. Omissis. Iseppo Zuccato Nod. Duc. Ἐν ἔτει 1780. Μηνί Ἀπριλλίῳ 22. Παραλειπομένων.* Ἰωσήφ Τζουκάτος Νοτάριος τοῦ Δουκός.

Τὸ κείμενο τοῦ «κηρύγματος» ἀναφέρεται στὴ μίσθωση τῶν ἀλυκῶν τῆς Κέρκυρας γιὰ 12 χρόνια ἀπὸ τὸν Giovanni Franzini (Ἰωάννη Φρατζῆ). Γι' αὐτὸν καὶ τὴν οἰκογένεια βλ. G. PELLEGRINI, Franzini di Cefalonia, «Bolitino Araldico», ἔτος III, ἀρ. 11 (1904), 89 - 90.

Παρόμοια δίγλωσσα (ἰταλικά - ἑλληνικά) κείμενα νόμων τῆς Βενετικῆς Πολιτείας ἔχουν βιβλιογραφηθεῖ : 1769 (N. PIERRIS, Bibliographie Ionienne Suppléments. . . , Ἀθήνα 1966, ἀρ. 11), 1770 (É. LEGRAND, Bibliographie Ionienne. . . τ. I, Παρίσι 1810, ἀρ. 410), 1790 (PIERRIS, ὁ.π. ἀρ. 33), 1791 (στὸ ἴδιο, ἀρ. 37), 1794 (στὸ ἴδιο, ἀρ. 41), 1796 (στὸ ἴδιο, ἀρ. 42). Ἄλλα κείμενα νόμων τῆς Βενετίας, πού ἀφοροῦν τὸν ἑλληνικὸ χῶρο, τυπωμένα μόνο ἰταλικά, ἔχουν βιβλιογραφηθεῖ : LEGRAND, Bibliographie Ionienne, ὁ.π. ἀρ. 403, 412 - 416, 428, 429, 441, PIERRIS, ὁ.π. ἀρ. 17 - 20, 24, ΛΑΔΑΣ - ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΣ 18 αἰ., τ. Α' ἀρ. 192 - 199, Β', ἀρ. 471 - 493, 497 - 499, 514, 515.

13

ΤΩΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΚΑΝΩΝ Τοῖς προσερχομένοις ἐξαγορευθῆναι τὰ πλημμελήματα ἐν γνώσει, καὶ ἀγνοίᾳ ὑπ' αὐτῶν πεπραγμένα. Πρόχειρον τὸ πονημάτιον τοῖς ἱεροῖς πνευματικοῖς διὰ τὸ πῶς δεῖ αὐτοὺς ἐρωτᾶν, καὶ ἐρμηνεύειν τοὺς εὐσεβεῖς χριστιανούς ἐν τῇ πρὸς αὐτοὺς ἐξομολογήσει. Τύποις δοθέν ἐπιμελεία τε, καὶ δαπάνη τοῦ Πανοσιωτάτου ἐν ἱερομονάχοις Κυρίου Συγγέλου Ἱεροθέου ἐκ τῆς Νήσου Σκύρου. Τῷ τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἔτ. 1793. ἐν Τριγεστίῳ. Ἐν τῇ Τυπογραφίᾳ τοῦ Ἰωάννου Μπατίστα Σπεραϊνῶ.

Φύλλο (14,5 × 10), σ. 10 + 4 λευκές. Ἡ σ. 2 λευκή, στὴ σ. 10 μικρὴ ξυλογραφία τοῦ ἀγίου Μανδηλίου.

Βιβλιοθήκη Ἑλληνικῆς Κοινότητος Τεργέστης : Κατάλοιπα Μαργαρίτη Κωνσταντινίδη.

Συγγραφέας τοῦ ἔργου ὁ Ἱεροθέος, πού ἤρθε ἀπὸ τὴ Σμύρνη καὶ ἦταν ἱερέας στὴν Τεργέστη (1785 - 1798), ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ βιβλία τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Τεργέστης (πρβλ. καὶ Γ'. ΛΑΔΑΣ, I. Συνοπτικὴ Ἱστορία τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Τεργέστης. II. Βιβλιογραφία τῶν ἐντύπων πού ἐκδόθηκαν ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας τῆς Τεργέστης, Ἀθήνα 1976, σ. 23).

Προσπάθεια για νέο σύντομο και μικρόσχημο «Ἐξομολογητάριο». Τὸ κύριο μέρος του εἶναι ἀνάλυση τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως, ἐνῶ τὸ συνοπτικὸ Ἐξομολογητάριο τοῦ Γλυκῦ «Ἐξέτασις τῆς συνειδήσεως» (1774 (Β.Η., XVIII αἰ., τ. II ἀρ. 808)) καὶ 1803 (ΓΚΙΝΗΣ - ΜΕΞΑΣ ἀρ. 198), βασιίζεται σὲ ἀνάλυση τοῦ Δεκαλόγου.

Στὸ τέλος, σ. 10, τέσσερις στίχοι :

*Ἐκαστος δὲ τῶν εὐσεβῶν ὀφείλει ὀφελῆσαι
Τῷ γένει τῷ θεοσεβεῖ αὐτοῦ, καὶ βοηθῆσαι.
Δεικνύων τὸ φιλάδελφον, καὶ τὸν θερμὸν του ζῆλον.
Ἐκάστῳ οὖν τὸ δυνατόν, καὶ τῷ Θεῷ γὰρ φίλον.*

Ἄλλα «ἐξομολογητάρια»: Νικηφόρου Πασχαλέως 1622, 1673 (Β.Η., XVII αἰ., τ. I ἀρ. 118, τ. II ἀρ. 515) καὶ καρραμνλίδικη ἔκδοσι 1785 (Β.Η., XVIII αἰ., τ. II ἀρ. 1157). Ὁ Πνευματικὸς πατήρ 1717 (ΗΛΙΟΥ, Προσθήκες Α' ἀρ. 95· πρβλ. ΛΑΔΑΣ - ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΣ 18 αἰ., τ. Α' ἀρ. 185, τ. Β' ἀρ. 260). Διδασκαλία ὠφέλιμος 1724 (Β.Η. XVIII αἰ., τ. I ἀρ. 160). Ὁ Πνευματικὸς διδασκόμενος. Ὁ Μετανοῶν διδασκόμενος 1742 (Β.Η., XVIII αἰ., τ. I ἀρ. 292). Ἐπίσκεψις πνευματικῆ 1780 (Β.Η., XVIII αἰ., τ. II ἀρ. 998). Ἐπίσκεψις πνευματικοῦ 1781 (Β.Η., XVIII αἰ., τ. II ἀρ. 1038). Ἐξομολογητάριο Νικοδήμου Ἀγιορείτου 1794 (ΛΑΔΑΣ - ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΣ 1791 - 1795, ἀρ. 161), 1804, 1818, 1835, 1842, 1852 (ΓΚΙΝΗΣ - ΜΕΞΑΣ ἀρ. 264, 1050, 2486, 3614, 5685), 1857 (Π. Φ. ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ, «Ἐραμιστῆς» 8 (1970) 43, ἀρ. Α 982).

14

Αἰσώπου τοῦ Φρυγῶς Βίος καὶ Μῦθοι. Οἷς προσετέθησαν ἐν ταύτῃ τῇ νέα Ἐκδόσει μετὰ τῶν ἄλλων, Ἡ Χρηστοθήεια Ἀντωνίου τοῦ Βυζαντίου, Καὶ τὸ χρυσοῦν καὶ χρησιμώτατον Ἐγχειρίδιον τοῦ Θεοφράστου, ἧτοι οἱ αὐτοῦ Ἠθικοὶ χαρακτήρες. ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ, ἀψ'θ'. 1799. Παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. Con Licenza de Superiori, e Privilegio.

8^ο μικρό, σ. (8 + 200) + (47 + 1 λευκῆ) + (35 + 1 λευκῆ), τρία βιβλία μὲ χωριστὴ ἀρίθμηση, ὅπως δηλώνεται στὸν τίτλο.

Βιβλιοθήκη Ἑλληνικῆς Κοινότητος Τεργέστης.

Τοῦ α' βιβλίου, Αἰσώπου τοῦ Φρυγῶς Βίος καὶ Μῦθοι, τὰ περιεχόμενα ἀναγράφουν οἱ ΛΑΔΑΣ - ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΣ 1791 - 1795, ἀρ. 2, σ. 2 - 3.

Τὸ β' βιβλίον εἶναι ἡ Χρηστοθήεια τοῦ Βυζαντίου, Γλυκὺς 1800 (ΓΚΙΝΗΣ - ΜΕΞΑΣ ἀρ. 46, περιγραφή ὄχι ἀπὸ αὐτοψία, ἀλλ' ἀκριβῆς).

Τὸ γ' βιβλίον εἶναι οἱ Ἠθικοὶ χαρακτήρες τοῦ Θεοφράστου, Γλυκὺς 1783 (Β.Η., XVIII αἰ., τ. II ἀρ. 1104, ὅπου φαίνεται ὅτι ὁ Legrand γνῶριζε τὸ

άντίτυπο πού περιγράφουμε ἐδῶ, ἀλλὰ περιγραφή δὲ βρέθηκε στὰ κατάλοιπά του).

Οἱ 19 γνωστὲς ἐκδόσεις τῆς συναγωγῆς «Αἰσώπου τοῦ Φρυγὸς Βίος καὶ Μῦθοι» ἀπὸ τὸ 1779 ὡς τὸ 1820 παρουσιάζονται σὲ τρεῖς διαφορετικοὺς τύπους βιβλίων :

α' «Αἰσώπου τοῦ Φρυγὸς Βίος καὶ Μῦθοι μετὰ τῶν ἄλλων (Γαβρίας, Ἀφθόνιος, Φιλίστρατος, Βατραχομουμαχία κ.λ.π.)».

Ἐκδόσεις : Γλυκὺς 1779 (ΛΑΛΑΣ - ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΣ 18 αἰ., ἀρ. 226), 1782 (Β.Η. XVIII τ. II ἀρ. 1062), 1784 (στὸ ἴδιο ἀρ. 1127), 1791 (ΛΑΛΑΣ - ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΣ 1791 - 1795, ἀρ. 2), 1794 (στὸ ἴδιο ἀρ. 155), 1795 (στὸ ἴδιο ἀρ. 200), Βόρτολις 1780 (Β.Η., XVIII αἰ., τ. II ἀρ. 984), Θεοδοσίου 1800 (Γ. ΠΛΟΥΜΙΑΝ, Τὸ βενετικὸν τυπογραφεῖον τοῦ Δημητρίου καὶ τοῦ Πάνου Θεοδοσίου (1755 - 1824) Ἀθήνα 1969, σ. 157 ἀρ. 16), 1803 (ΓΚΙΝΗΣ - ΜΕΞΑΣ, ἀρ. 6607).

β' «Αἰσώπου τοῦ Φρυγὸς Βίος καὶ Μῦθοι μετὰ τῶν ἄλλων, μετὰ τῆς Χρηστοθήειας Ἀντωνίου Βυζαντίου».

Ἐκδόσεις : Γλυκὺς 1813 (ΓΚΙΝΗΣ - ΜΕΞΑΣ ἀρ. 736), 1816 (στὸ ἴδιο ἀρ. 882), 1819 (στὸ ἴδιο 1114), 1820 (στὸ ἴδιο ἀρ. 1206), Θεοδοσίου 1811 (στὸ ἴδιο ἀρ. 6651), 1813 (ΕΜΜ. ΜΟΞΧΟΝΑΣ, «Ἐρανιστῆς» 3 (1965) 201 - 202, ἀρ. Α 321).

γ' «Αἰσώπου τοῦ Φρυγὸς Βίος καὶ Μῦθοι μετὰ τῶν ἄλλων, Ἡ Χρηστοθήεια τοῦ Βυζαντίου, Θεοφράστου Ἡθικοὶ χαρακτῆρες».

Ἐκδόσεις : Γλυκὺς 1799 (ἡ ἔκδοση πού περιγράφεται ἐδῶ) 1802 (ΓΚΙΝΗΣ - ΜΕΞΑΣ ἀρ. 109), 1806 (Γ. ΒΕΛΟΥΔΗΣ, «Ἐρανιστῆς» 4 (1966) 173, Α 502), 1807 (ΓΚΙΝΗΣ - ΜΕΞΑΣ ἀρ. 439).

Τὰ ἀντίτυπα τῆς γ' κατηγορίας, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔγιναν οἱ περιγραφές στὴ Βιβλιογραφία ΓΚΙΝΗ - ΜΕΞΑ καὶ στίς Προσθήκες τῆς, δὲν περιλαμβάνουν ὅσα γράφουν στὸν τίτλο.

Τὸ ἀντίτυπο πού περιγράφουμε ἐδῶ παρουσιάζει μιὰ ἀνωμαλία : ἐνῶ στὸ γενικὸ ἐξώφυλλο γράφει 1799, ἡ Χρηστοθήεια τοῦ Βυζαντίου πού περιέχει, εἶναι τοῦ 1800. Ἡ ὑπόθεση ὅτι ὅταν ἐξαντλήθηκε ἡ προηγούμενη ἔκδοση τῆς Χρηστοθήειας τοῦ 1794 τυπώθηκε καινούργια γιὰ νὰ κυκλοφορήσει καὶ ἀνεξάρτητα, ἀλλὰ καὶ νὰ ὑπηρετήσῃ τὸ προγραμματισμένο ἀπὸ τὸ ἐξώφυλλο του συμπληρωματικὸ βιβλίον, ἐπιβεβαιώθηκε ἀπὸ ἀντίτυπο τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ κ. Κ. Θ. Δημαρᾶ, ἴδιο μὲ τὸ ἀντίτυπο πού περιγράφεται ἐδῶ, στὸ ὁποῖο ἡ Χρηστομάθεια εἶναι τοῦ 1794. Ἄλλο ἀντίτυπο τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς, πού δὲν εἶδα, ἀναφέρει ὁ GEORG VELOUDIS, Das griechische Druck- und Verlagshaus «Glikis», ὁ.π., σ. 111, ἀρ. 600.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΤΩΝ ΚΥΡΙΟΤΕΡΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

(Οι παραπομπές στους αριθμούς τῶν Προσθηκῶν)

- Ἄβράμιος 11
 Ἀγαπητός, διάκονος 9
 Ἅγιος (Ὅσιος) Νικάνωρ Ζάβορδας 6
 Ἀγκαράνος Ἰάκωβος βλ. Angaran Giacomo
 Ἀθήνα 8
 Αἴσωπος 9, 14
 Ἀλφαβητάριον βλ. *Alphabetum*
 Ἀμστερνταμ 8
 Ἀνθολόγιον 5
 Ἀντίπατρος Σιδώνιος 9
 Ἀρχιερατικὸν 11
 Ἀρχιερατικὸν Habert 11
 Αὐλωνίτης Γεράσιμος, ἐπίσκοπος Ἁρκαδίας (Erasmus Aulonita) 8
 Ἀφθόνιος, σοφιστῆς 9, 14
- Alphabetum Graecum* 1
 Angaran Giacomo 12
- Βασαράβας, Ἰωάννης Κωνσταντίνος 11
 Βασίλειος Μέγας 11
 Βατραχομουμαχία 14
 Βενετία 2 - 12, 14
 Βεριβέλος Συμεὼν ὁ Κύπριος 5
 Βιβλιοθῆκες: Ἁγίου Ἀθανασίου Λευκασίων Καλαβρύτων 5, Ἁγίας Λαύρας Καλαβρύτων 5, Archivio di Stato di Venezia 12, Βατικανοῦ 1, 4, 5, 11, Bergamo (Civica) 2, 3, Βρυλλῆς 14, Γεννάδειος 7, Γρηγορίου ἐπισκόπου Σίδης 9, Κ. Θ. Δημαρᾶ 14, Ἐθνικὴ Γαλλίας 7, Ἑλληνικῆς Κοινότητος Βιέννης 11, Ἑλληνικῆς Κοινότητος Τεργέστης 9, 10, 13, 14, Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου Βενετίας 7, 11, Μαρκιανῆ Βενετίας 8, Μονῆς Ὁσίου Νικάνωρος Ζάβορδας 6
 Βιέννη 8, 11
 Βονομέλλης Ἰωσήφ βλ. Bonomelli Giuseppe.
 Βορβόνιος Ν. Ο. 7
 Βόρτολις Ἀντώνιος βλ. Bortoli Antonio
- Βρατισλάβα 8
 Βυζάντιος Ἀντώνιος 14
- Bonomelli Giuseppe 12
 Bortoli Antonio 9, 10, 11, 14, βλ. καὶ Τυπογραφεῖα
- Γαβρίας 9, 14
 Γαβριήλ Σεβῆρος βλ. Σεβῆρος Γαβριήλ
 Γαζῆς Θεόδωρος 2, 3
 Γαλλία 7
 Γεράσιμος Αὐλωνίτης, ἐπίσκοπος Ἁρκαδίας, βλ. Αὐλωνίτης
 Γλυκὺς 13, 14, βλ. καὶ Τυπογραφεῖα
 Γραικὸς Νικόλαος (Nicolo Greco) 5
 Γρηγόριος Διάλογος 11
 Γρηγόριος, ἐπίσκοπος Σίδης 9
- Cefalonia βλ. Κεφαλονιά
- Δαμασκηνὸς Ἰωάννης βλ. Δαμασκηνὸς Δημαρᾶς Κ. Θ. βλ. Βιβλιοθῆκες
 Διονύσιος Κατελάνος βλ. Κατελάνος Διονύσιος
 Διονύσιος Κατηλιανὸς βλ. Κατηλιανὸς Διονύσιος
 Δουχάτιος Ὑβων βλ. Duchat
- Duchat Yves Le 7
- Ἐξομολογητάρια 13
 Ἐυχολόγιον 4, 11
 Ἐυχολόγιον Goar 11
- Franzini Giovanni βλ. Φρατζῆς
- Goar Jacobus 11
 Greco Nicolo βλ. Γραικὸς
 Gryphius Sebastianus 1, βλ. καὶ Τυπογραφεῖα
- Ζάβορδα, Μονὴ Ὁσίου Νικάνωρος 6
 Ζανέτος Χριστόφορος βλ. Zanetti Cristoforo καὶ Τυπογραφεῖα

- Haberkornius, J. C. 8, βλ. και Τυπο- γραφεία
 Habert Isaak 11
 Θεοδοσίου 14, βλ. και Τυπογραφεία
 Θεοφάνης Κύπριος 4
 Θεόφραστος 14
 Ἱερόθεος ἱερομόναχος σύγγελλος 13
 Ἱεροσόλυμα 7, 11
 Ἱουστινιανὸς 9
 Ἱπποκράτης 9
 Ἰωάννης Δαμασκηνὸς 10
 Ἰωάννης Χρυσόστομος 11
 Ἰωαννίδης Γρηγόριος 5
 Κατελάνος Διονύσιος ἱεροδιάκονος 5
 Κατηλιανὸς Διονύσιος, ἐπίσκοπος Κυθῆρων 5
 Κάτων 2, 3
 Κέρκυρα 12
 Κεφαλονιά 12
 Κουνάδης Ἀνδρέας 5, βλ. και Τυπο- γραφεία
 Κουτέμης Φιλόθεος, ἱεροδιάκονος 5
 Κύριλλος, ἀρχιεπίσκοπος Σινᾶ 11
 Κωνσταντινίδης Μαργαρίτης 13
 Κωνσταντινούπολις 7, 11
 Λειψία 8
 Λεξικὸν Ὀκτωήχου 10
 Λεογκίνος Ἰάκωβος βλ. Leoncini, Τυπο- γραφεία
 Λονδίνο 8
 Λουδοβίκος 13ος Γαλλίας 7
 Leoncini Jacobo 5, βλ. και Τυπογραφεία
 Lugdunum 1
 Μάξιμος Μαργούνιος βλ. Μαργούνιος
 Μαργούνιος Μάξιμος, ἐπίσκοπος Κυθῆ- ρων 5
 Μελέτιος Τυπάλδος βλ. Τυπάλδος
 Μηνιάτης Ἠλίας 8
 Μητροφάνης, μητροπολίτης Νύσσης 11
 Μολὴν Γαητάνος, βλ. Molin
 Μουσαῖος 9
 Μουσοῦρος Μάρκος 9
 Μωάμεθ, προφήτης 7
 Molin Gaetan 12
 Νικόδημος Ἀγιορείτης 13
 Νύσσα 11
 Napoli 8
 Ξένος Ἀλοῦζιος βλ. Zen Alvisse
 Ὀκτώηχος 10
 Ὅμηρος 9
 Παρίσι 7
 Παρούτα Ἰωάννης βλ. Paruta
 Πασχαλεὺς Νικηφόρος 13
 Πεντηκοστάριον 5, 10
 Πέτρα τοῦ σκανδάλου 8
 Πινέλλης Ἀντώνιος βλ. Pinelli, Τυπο- γραφεία
 Πλανούδης Μάξιμος 9
 Paruta Zuanne 12
 Perotto Nicolao 9
 Petit - Pas Ioann. 7, βλ. Τυπογραφεία
 Pinelli Antonio 12, βλ. Τυπογραφεία
 Ρωμάνοι (= Βυζαντινοὶ) 7
 Rabanus Petrus 2, 3, βλ. Τυπογραφεία
 Σάρος Νικόλαος 10, βλ. Τυπογραφεία
 Σεβῆρος Γαβριήλ, μητροπολίτης Φιλαδελ- φείας 5
 Σίδη 9
 Σινᾶ, μονή 11
 Σκύρος 13
 Σμύρνη 13
 Σπεραίνδιο, Ἰωάννης Μπατίστας βλ. Spe- raindio, Τυπογραφεία
 Speraindio G. B. 13
 Τεργέστη 9, 10, 13, 14
 Τζανέττος Πέτρος βλ. Zanetti, Τυπο- γραφεία
 Τζουκάτος Ἰωσήφ βλ. Zuccato Iseppo
 Τυπάλδος Μελέτιος, μητροπολίτης Φιλα- δελφείας 11

- Τυπογραφεῖα : Bortoli Antonio 9, 10, 11, 14, Γλυκὺς 13, 14, Gryphius Sebastianus 1, Θεοδοσίου 14, Κουνάδης Ἀνδρέας 5, Leoncini Jacobo 5, Rabanus Petrus 2, 3, Haberkornius, J. C. 8, Petit - Pas Ioannes 7, Pinelli Antonio 12, Σάρος 10, Speraindio G. B. 13, Zanetti Cristoforo 4, Zanetti Pietro 6
- Τυρι Guilelmus, episcopus 7
- Φιλότηος Κουτέμης, ἱεροδιάκονος βλ. Κουτέμης
- Φιλόστρατος 9, 14
 Φλαγγίνειος Σχολὴ Βενετίας 11
 Φρατζῆς Ἰωάννης 12
- Χαλκοκονδύλης 2, 3
 Χρυσολωρᾶς Ἐμμανουὴλ 2, 3.
- Zanetti Cristoforo 4, 5, βλ. Τυπογραφεῖα
 Zanetti Pietro 6, βλ. Τυπογραφεῖα
 Zan Alvise 12
 Zuccato Iseppo 12

RIASSUNTO

TRIANTAFYLLOS SCLAVENITIS, *Aggiunte alla Bibliografia Greca (1536-1799)* (πλν. Θ' - ΙΑ'), pp. 127 - 156.

In questo studio vengono descritti quattordici libri sconosciuti che costituiscono quindi aggiunte alla Bibliografia Greca. Si tratta di pubblicazioni degli anni 1536, 1545, 1550, 1565/1579, 1598, 1620, 1762, 1770, 1775, 1776, 1780, 1783, 1799. La descrizione fornisce i dati principali su questi libri, che vengono messi anche in relazione con le loro altre edizioni conosciute.

I libri appartengono a biblioteche d'Italia (Vaticana, Marciana, Civica di Bergamo, Archivio di Stato di Venezia, Istituto Ellenico di Venezia, Comunità di Trieste) e di Grecia (Monastero di San Nicanore a Zavorda).

Si danno infine anche segnalazioni per altre copie di libri della Bibliografia Greca, conservati in queste biblioteche, la cui esistenza non era finora stata indicata.

